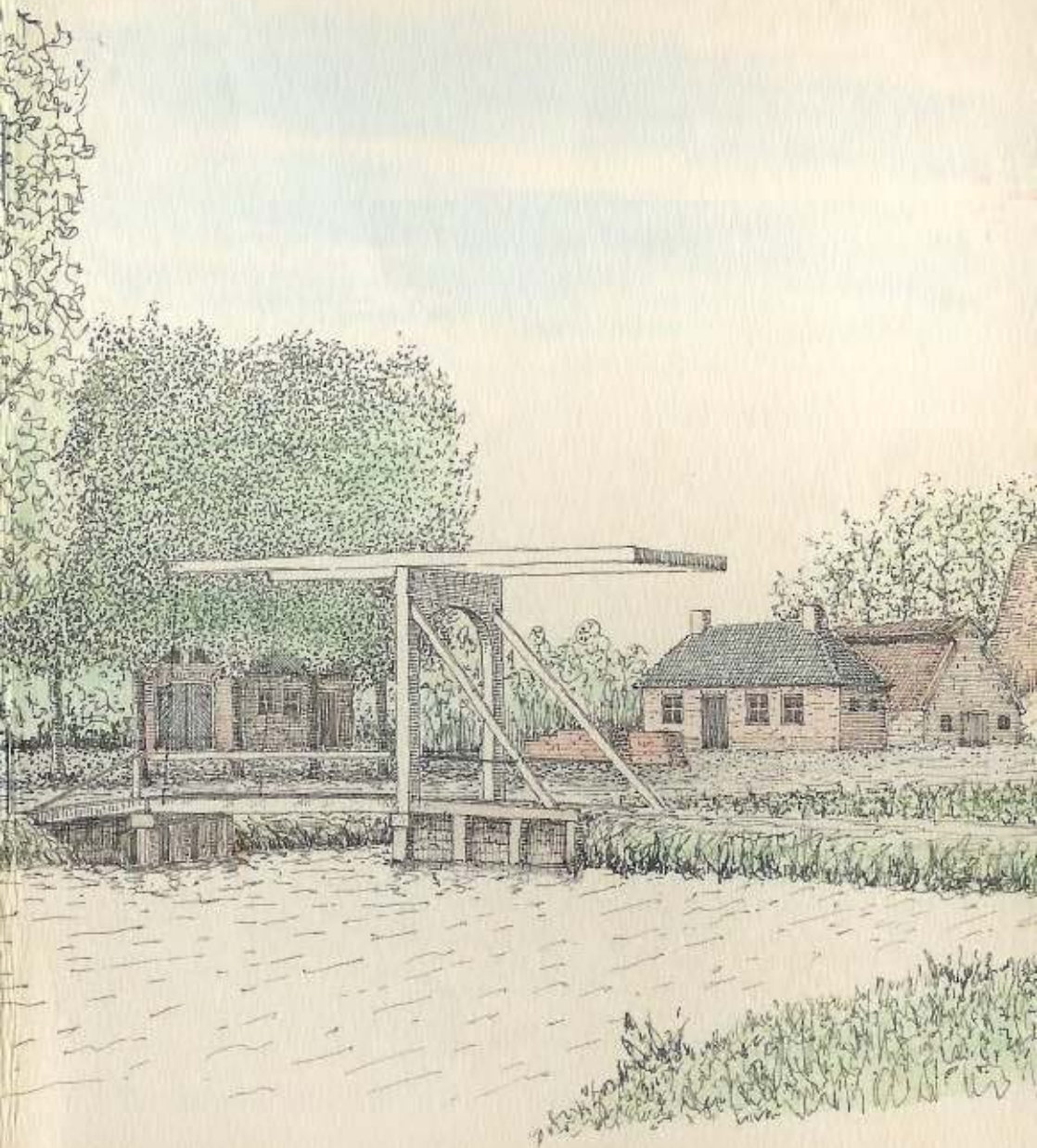

Historische Vereniging Avereest

19^e jaargang, 2002

Inleiding	1
Peter W. van Buuren	
Van de bestuurstafel	2
Janny Slot-Kelder, met o.a. het jaarverslag en de uitnodiging voor de jaarvergadering	
De weg naar Smitje	6
HenkJan Krikke en Ignaat Simons, over een vergeten zandpad	
De klanten van de grutter	14
Jan Nijensikkens, met weer een nieuwe bijdrage van Herman van Eldik	
Hoogveenbeek de Reest vaak bedreigd (18b)	18
Willem Wind, vertelt over de omgeving van de Reest	
De Klassenfoto	24
Een groepsfoto van een kleuterklas gehuisvest in school Wijk F	
Van de redactie	26
De redactie, bericht u over de activiteiten van de afgelopen maanden	
De oefenaars, een bijna vergeten groep kerkelijke werkers	30
Wim Visscher, over geestelijke stromingen in de gemeente Avereest	
Uit mijn historisch archief	37
Peter Makaske, over een "hangplek" in de beginjaren dertig	
Archeologische Werkgroep	38
Raimon Stoeten, doet een oproep	
Sportclub Balkbrug	39
Jan Dekker, over de oudste voetbalclub in de gemeente Avereest	
Een eeuw geleden	41
Peter Makaske, berichtjes uit de krant van honderd jaar geleden	
Sterke drank en schaats'nrieden	44
Jan Nijensikkens, toen winters nog echte winters waren	
Verhalenvertellers in de turfschuur	47
Gea van Dijk, door wie en wanneer er verhalen vertelt worden	
Stoomfluit Balkbrug	48
HenkJan Krikke, over de snelheid van het geluid	
In memoriam	48
Peter W. van Buren, over wijlen Peter Ruijf	

"Degelijke lectuur is ons van nut, het lezen van allerlei houdt ons aangenaam bezig", zei Seneca in één van zijn brieven aan zijn pupil en leerling Lucilius. Seneca is een merkwaardig vertegenwoordiger van de cultuur van de Romeinse keizertijd. Hij is vooral filosoof en moralist, een uitgesproken vertegenwoordiger van de nieuwe stijl. Hij praat kritisch ten opzichte van de traditie. Hij schrijft in korte scherpe zinnen een houdt ervan om met tegenstellingen te werken. In zijn brieven aan zijn leerling Lucilius blijft Seneca de pedagoog, de didacticus en de leermeester. Kortom: "Degelijke lectuur."

Jan Nijensikkens tot den Pol met zijn brieven: "De klanten van de grutter", heeft in Seneca dus een beroemd voorbeeld. Willem Wind schrijft opnieuw over interessante zaken in zijn rubriek: "Hoogveenbeek de Reest vaak bedreigd." Janny Slot-Kelder zorgt ervoor, dat u bij blijft met het wel en wee van de Historische Vereniging Avereest. U kunt erover lezen onder het kopje: "Van de bestuurstafel." Met Peter Makaske gaan we een eeuw terug in de tijd, verder is er een bijdrage uit zijn onuitputtelijk historisch archief.

Wim Visscher schrijft over een bijna vergeten groep kerkelijke werkers in de Avereester venen en HenkJan Krikke en Ignaat Simons vertellen ons over de weg naar Smitje.

Dat Jan Nijensikkens tot den Pol niet alleen schrijver, maar ook verteller is, wordt duidelijk in zijn verhaal over: "Sterke drank en schaats'nrieden." Jan Dekker is present met een artikel over de sportclub Balkbrug.

De klassenfoto op de middenpagina is van 1936. Er staan leerlingen op van de neutraal bijzondere kleuterschool te Dedemsvaart.

De redactie heeft ook nog het een en ander te melden. Tenslotte vindt u nog een artikel om te komen tot oprichting van een archeologische werkgroep en een overzicht aan een aantal avonden "verhalen vertellen".

De schrijvers hebben opnieuw hun best gedaan. Aan u het oordeel of de lectuur degelijk was of dat het u slechts aangenaam heeft bezig gehouden.

Waarvan akte,
Peter W. van Buuren

Kruispunt Langewijk - Kalkwijk omstreeks 1880.

De kalkovens van de fa. Trip. Over de Kalkovenwijk lag toen een houten ophaalbrug. Ook te zien: Huize Boterman en draaibrug over de Langewijk.

Uitgave Historische Vereniging Avereest ISSN 1380-1228

VAN DE BESTUURSTAFEL

In de periode 16 november 2001 - 1 maart 2002 hebben we volgende nieuwe leden mogen verwelkomen:

F. IJmker, Gorsse
M.J. Kosse-Paus, Dedemsvaart
M. Hilberink, Nieuwleusen
W. Schoemaker, Balkbrug
F.J. Vogelzang-Visscher, Balkbrug
J. van Haeringen, Australië
G.B. Makaske, Amsterdam
H. Linneman, Geesteren
C. Lubbers, Zwolle
Sollie.com bv, Dedemsvaart
B.J. Redder, Zeist
J.H. Redder, Losser
G. Hilberink, Balkbrug
A. Bosker, Eindhoven
K. de Kleer, Ommen
R. Schokker, Dedemsvaart
J.A. Wassing, Dedemsvaart
G. Louwdijk, Dedemsvaart
R. Dijsselhof, Dedemsvaart
J.H.A. Scholten, Duiven
H. van Zijl, Dedemsvaart
D. Strampel, Dedemsvaart
A. Hummel, Dedemsvaart
J. Bouman, Dedemsvaart

H. Witte, Balkbrug
H. Knol, Dedemsvaart
H. Meyer, Dedemsvaart
H. ten Brinke, Houten
K. Keizer, Dedemsvaart
J. Nijlant, Balkbrug
fam. Bos, Dedemsvaart
A.R. van Faassen, Dedemsvaart
M. Wolthuis, Brummen
L. Odink, Lutten
E. Krol, Dedemsvaart
A.G. van Loenhoud-Dijkman,
Leiderdorp
E. Kuiken, Zwolle
J.W. v.d. Graaf, Dedemsvaart
M. Hulleman, Dedemsvaart
J. Veenstra, Dedemsvaart
H. IJmker, Dedemsvaart
Y. van Dijk, Dedemsvaart
A.A.G. v.d. Vegt, Dedemsvaart
M.J.J. Westbroek, Hardenberg
T.A. Jonkman-v.d. Beek, Zutphen
R. Wassens, Haarlem
W. Meulman, Vroomshoop

Jaarverslag 2001

De Historische Vereniging Avereest mag zich in een blijvende belangstelling verheugen. De historie van alle zaken rondom ons blijft boeien. Het jaar 2001 is voor onze vereniging, zoals dit de laatste jaren steeds 't geval was, weer een goed jaar geweest. Het aantal leden groeide in 2001 tot boven de 1300. Om precies te zijn: Op 1 januari 2002 telde de HVA 1308 leden. Per 1 januari 2001 zijn de gemeentes Avereest, Gramsbergen en Hardenberg samen verder gegaan als één grote gemeente: Hardenberg.

Het gemeentehuis werd gesloten. De turfschuur op het kalkovencomplex werd trouwlocatie. Een totaal nieuwe ontwikkeling voor onze historische vereniging.

Uit het aantal huwelijksvoltrekkingen en de reacties die ons hierover ter ore komen, mogen we als bestuur zeer tevreden zijn. Een zestal enthousiaste vrijwilligers zorgt er steeds weer voor dat de turfschuur wordt omgetoverd tot trouwlocatie. Een veertigtal huwelijken is het afgelopen jaar in de turfschuur voltrokken. De oudheidkamer werd weer voor het publiek geopend op zaterdag 21 april. (museumweekend). De nieuwe foto-expositie "Kerken in Avereest en hun verleden" werd geopend door wethouder Max Westbroek. Op zaterdag 30 juni vond in molen "de Star" de opening van plaats van de foto-expositie "De historie van molens in Overijssel enAvereest in het bijzonder". M.i.v. dezelfde datum is de molen elke zaterdag weer geopend voor het publiek. Een tweetal vrijwillige molenaars is elke zaterdag (van 1 april - 1 november) in de molen bezig, zodat de bezoekers ook de werking van een molen kunnen bekijken. In september (2^e zaterdag): Open Monumentendag. Dit jaar een gezamenlijk project van de 4 historische verenigingen in de gemeente Hardenberg. Er reden die dag een aantal busjes van en naar de diverse musea/oudheidkamers in de gemeente. De bezoekers konden behalve kennismaken met de activiteiten van de diverse historische verenigingen, ook kennismaken met een voor menigeen wat minder bekend gebied. Op het kalkovencomplex (het turfschip) vond de officiële opening plaats van de roef, de slaapplaatsen van de schipper, zijn vrouw en kinderen en het knechtenverblijf. Tot slot was er in december nog de "kiekjesdag". Een gezellige dag met een groot aantal bezoekers. Naast al deze activiteiten is binnen onze vereniging nog wel meer gebeurd. De "normale" werkzaamheden zijn ook doorgegaan. Elke donderdag wordt er druk gewerkt in de oudheidkamer (automatisering, rubricering en archivering) en op het schip (restauratie). Op het internet verscheen de Historische Database. Een initiatief van de HVA, waaraan inmiddels ook leden van de andere historische verenigingen in de gemeente Hardenberg mee werken. De bedoeling is te komen tot een database voor de gehele gemeente. Het bezoekersaantal bleef ongeveer gelijk (3000-3500). Het aantal groepen dat het kalkovencomplex bezoekt, groeit gestaag. We mogen constateren dat het jaar 2001 voor de HVA een succesvol jaar is geweest. De toekomst mag met vertrouwen tegemoet worden gezien. Rest nog een woord van dank aan alle vrijwilligers, die ons ook in 2001 met raad en daad terzijde hebben gestaan. Onze hartelijke dank hiervoor.

Janny Slot-Kelder

Museumweekend

Het museumweekend wordt op 13/14 april georganiseerd. Veel musea en oudheidkamers zijn dit weekend gratis toegankelijk.

Zaterdag 13 april is ook de opening van het bezoek-seizoen van onze oudheidkamer. We zijn deze zaterdag open van 10.00 - 17.00 uur en op zondag 14 april van 14.00 - 17.00 uur.

In de oudheidkamer blijft de expositie "Kerken in Avereest en hun verleden" nog een seizoen gehandhaafd. De foto-expositie wordt daar waar nodig wat "opgefrist"; wat betreft de gebruiksvoorwerpen is er dit seizoen extra aandacht voor de Joodse religie.

Jaarvergadering

De jaarlijkse ledenvergadering, waarvoor u van harte wordt uitgenodigd, zal plaatsvinden op maandag 15 april in de Turfschuur op het Kalkovencomplex. Aanvang 20.00 uur.

AGENDA:

01. Opening door voorzitter Barend Rooseboom
02. Mededelingen en ingekomen stukken
03. Verslag jaarvergadering 28 maart 2001 (zie HVA juni 2001)
04. Jaarverslag secretaris/penningmeester
05. Kascontrole 2001
06. Bestuursverkiezing, aftredend:
 - Barend Rooseboom, herkiesbaar
 - Joop Luppens, herkiesbaar
 - Jan Nijensikkens, niet herkiesbaarHet bestuur draagt Johan Huige uit Balkbrug voor als kandidaat. Tegenkandidaten kunnen tot een half uur voor aanvang van de vergadering schriftelijk worden aangemeld bij het bestuur.
07. Rondvraag
08. Sluiting van het officiële gedeelte.
PAUZE

Na de pauze: Een diaprojectie door REINIER PAPING

Opmerking:

Het financieel jaarverslag ligt vanaf een half uur voor aanvang van de vergadering ter inzage.

Reinier Paping.

Velen van ons zullen zich vrijdag 18 januari 1963 nog goed kunnen herinneren. Het was die dag ijsig koud en er stond een straffe, koude oostenwind. In Leeuwarden ging de elfde elfstedentocht van start. Na een barre tocht van bijna elf uur kwam Reinier Paping uit Ommen (geboren te Avereest op 18 februari 1931) als eerste over de finish. Hij had een voorsprong van ruim 20 minuten op Jan Uitham. Van de 577 wedstrijdrijders haalden er slechts 57 de finish. Veel toer-rijders eindigden met bevroren tenen, vingers, ogen en andere ledematen. Voor het eerst in onze geschiedenis kon heel Nederland mee genieten, want de NTS zond hiervan, rechtsreeks, tv-beelden uit. (Vanuit Bartlehiem en de Grote Wielen in Leeuwarden). Reinier Paping vertelt over deze barretocht en laat ons daarvan fraaie beelden zien.

Reinier Paping tijdens de buidiging in Dedemsvaart.

Contributie

In dit kwartaalorgaan vindt u een acceptgiro voor de betaling van het lidmaatschapsgeld voor 2002. Zoals afgesproken in de ledenvergadering van 2001 is de contributie iets verhoogd. (Van f 30,00 tot € 14,50) Wilt u voor betaling zorg dragen vóór 1 juli a.s.? De leden die ons een machtiging hebben verleend, kunnen eind april/begin mei de afschrijving van hun bank-/girorekening verwachten. (€ 13,50) Voor onze leden in het buitenland bedraagt de contributie € 19,00 en indien er een machtiging is afgegeven € 18,00.

Kadastrale atlas

Ruim een jaar geleden heeft u zich kunnen inschrijven voor de kadastrale atlas Avereest 1832. De verwachting was dat deze atlas eind 2001 zou uitkomen. Door allerlei omstandigheden moest dit worden uitgesteld tot begin 2002. Onlangs is een definitieve datum voor presentatie vastgesteld: zaterdag 25 mei om 10.30 uur in de Oudheidkamer te Dedemsvaart. Nadere mededelingen volgen via de plaatselijke pers.

Het bestuur

DE WEG NAAR SMITJE

Het veenmoeras

In het jaar 1811 was het kanaal de Dedemsvaart al door het Katingerveld gereed gekomen en tot aan het Oosterhuizerveld, de Pol, bevaarbaar.

"... De vaart, dan reeds in 1811 tot zoover gebragt zijnde, had het punt bereikt, van waar de Katinger- en Oosterhuizer veenen beginnen. - Voor het oog van hem, die zich toen aldaar plaatste, breidden zich de veenen uit als eene oneffene oppervlakte, welker regterzijde aan de Hessenweg (weg Ommen - Hardenberg) paalde, welker linkerzijde aan de heidevelden van Drenthe grensde, terwijl hij in het verschiet de torens van Heemse, den Hardenberg en Koelvorden zag opblaauwen. Woest lag deze geheele onafzienbare oppervlakte, bedekt met de schrale heideplant, en in de laagte met water, hetwelk, nergens eenen uitweg vindende, daar meerstallen vormde.

Geen weg of voetpad had ooit over deze veenen geleid; slechts de stoutmoedige jager, die het wild in deze schuilhoeken opzocht en de herder die zijne schapen de enkele sobere grashalmpjes deed zoeken, welke tusschen de heide groeiden, hadden dezen bodem betreden. Hier en daar werd nu en dan een enkel plekje geboekweit...."

Aldus staat deze beschrijving van het veenmoeras beschreven in het bijvoegsel van de Leerrede van ds. G.H. van Senden bij de inwijding van het kerkgebouw van de Hervormde Gemeente aan de Dedemsvaart.

Detail van een oude kaart van Overijssel uit 1846.

Een zandrug

In de veenmoerassen waren vroeger een aantal zandruggen aanwezig. Zo'n zandrug werd een "haar" genoemd. Wij kennen in de veenmoerassen ten noorden van Ommen enige hoger gelegen gebieden: Witharen, De Haar en De Belt. Zowel Witharen, De Haar, als De Belt zijn niet alleen verhogingen in het toenmalige landschap, ook nu nog zijn ze in het land te herkennen. Deze genoemde drie zandruggen waren aan elkaar verbonden en vormden min of meer een halfronde cirkel. Aan de oostzijde van deze hogere gebieden lag het veenmoeras met de latere Dedemsvaartse verveningen. Ten westen van het hogere zandgebied van De Belt lag het, pas jaren later ontgonnen, lager gelegen gebied van de Maatschappij van Grondcrediet. De naam Maatschappijwijk herinnert nog aan deze Maatschappij. Op een hoogtekaart is de hoogte van Witharen 7,5 m (boven NAP), De Haar 9,1 m, De Belt 7,5 m, het Ommerkanaal 6,5 m en de Maatschappijwijk 5,8 m. Om het waterniveau in de Maatschappijwijk op gelijke hoogte te houden als in het Ommerkanaal moest het westelijk deel van de Maatschappijwijk destijds omkaad worden, d.w.z. met kaden worden omgeven.

Een zandweg

Vanuit Ommen ligt er een weg naar het Noorden, op oude kaarten kan men lezen Ommensche Dijk, thans is dat de Balkerweg. Deze weg loopt via Witharen naar de Ommerschans en vandaar weer verder naar het Noorden om zich vervolgens te splitsen. De ene weg gaat via Den Huizen naar Oud-Avereest en verder, de andere weg loopt via Den Kaat naar Zuidwolde en verder. De Ommerschans was bedoeld als militaire verdediging van het Noorden van Nederland.

Een opvallende bomengroep met eiken markeert de resten van een oude ruïne op de Belt

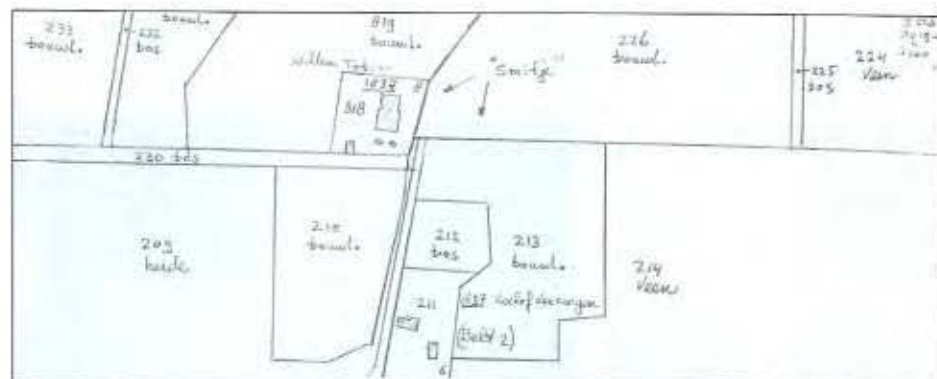
Foto Henk-Jan Krikke

Voor de individuele passant was de weg via de Ommerschans vroeger mogelijk wel veilig, maar kostte wel "tolgeld" voor mens en dier. Daarnaast kon het passeren van de Ommerschans best wel eens lastig zijn, met name als het onrustig was in de schans. Voor reizigers was een alternatieve route dan begrijpelijk. 's Zomers was er ten westen van de Ommerschans een zandweg, die bij droogte kon worden gebruikt.

Men kwam dan langs een tapperij met de naam het Zwaantje, een naam die later in 1855 nog is gebruikt voor een boerenplaats aldaar (nt 1). Een andere route om de Ommerschans te mijden op weg naar het Noorden liep via Witharen, De Haar en De Belt, over een smalle zandweg, oostelijk langs de schans. In de veenmoerassen was zo'n zandweg alleen maar een voetpad met hooguit een karrenspoor. Anders dan de westelijk alternatieve weg om de Ommerschans heen, was deze oostelijk lopende zandweg flink wat langer, dus meer een omweg. Maar deze oostelijke route was door het gehele jaar heen langer te gebruiken, daar deze zandweg juist wat hoger gelegen was. Het ligt dan voor de hand dat er toentertijd, halverwege deze ruime omweg, een klein/eenvoudig café zal zijn geweest. Misschien was het alleen maar een "stille" knijpe, een tapgelegenheid. Trouwens, géén tol betalen en langs een "stille" tapgelegenheid komen, lijkt een verleidelijke route voor reizigers en passanten; een dergelijke omweg is het overwegen waard. Bij zo'n tapgelegenheid (meestal behorende bij een kleine boerderij) stonden vaak nog een aantal boerenwoningen; in de moeras- en veengebieden waren dat meestal boekweitboeren. Naar De Haar en De Belt liep vanuit de boerschap van de marke Arriën ook nog een dijk, de zgn. Schapendijk. Dit is overigens een andere dijk, dan de Schapendijk in de Driehoek.

Historische namen

Op de 17e eeuwse kaart van Ten Have staan de namen van Witharen, De Haar en De Belt niet genoemd. Daar staat echter de naam Struijck-bult vermeld. De kaart van J. van Alberdingh uit het jaar 1681 vermeldt de naam Hare voor de bovengenoemde zandruggen als geheel. In die tijd stond er een redoute ten oosten van de Ommerschans op deze Hare. Zowel op de kaart van Overijssel (1846) in de Grote Historische Atlas van Nederland, deel 3 Oost-Nederland, als op de plattegrond van de Gemeente Avereest van 1867 komt de naam "Smitje" voor. Op de latere plattegronden wordt de naam Smitje niet meer genoemd, maar wordt het zandgebied De Belt genoemd. Het gedeelte Witharen en De Haar valt onder de Gemeente Ommen, het hoge zandgebied van De Belt viel onder de voormalige Gemeente Avereest, nu Gemeente Hardenberg. Juist het gebied De Belt heette op de vroegere kaarten Smitje. De Belt grenst ten oosten aan het Derde Blok en ten noord-westen aan het Vierde Blok en aan de Boekweitvelden van het Ommerveld en ten zuiden aan het Arriërveld.

Situatie 19e eeuw locatie Smitje, opgesteld naar gegevens kadaster.

Smitje

Over de naam Smitje weten we weinig (nt 2). Of er een smid heeft gewoond in de 19e eeuw is niet bekend. Het verkleinwoord Smitje i.p.v. smid kan evenwel duiden op een andere functie dan het uitoefenen van een beroep. Het kan best zo zijn dat een "stille" tapgelegenheid de naam Smitje droeg en daarmee de naam aan die zandhoogte heeft gegeven. In het archief van de marke Arriën komt de naam Smitje voor als "Smitjeshuizen". Bij de ontginning van het nog niet verdeelde gedeelte van de marke Arriën in 1846 blijkt er een weg naar de Smitjeshuizen te bestaan. Helaas is het ons niet bekend waar de hierbij verder genoemde wegen/dijken precies hebben gelegen.

De markevergadering van de marke Arriën: Overwegende dat het de Ommermarke voorkomt, dat alvorens tot die verdeling over te gaan, gemaakt behoren te worden de navolgende wegen als:

1e. Een weg vanaf de Hessenweg langs de Stegerscheid en langs de Driehoek tot aan de waterleiding schietende in den Driehoek en lopende langs bovenveen(?).

2e. Een weg lopende van het oosten naar het westen dwars door de te verdelen percelen op de hoogte van de zogenoemde haartjes.

3e. Een weg (...) van de Tradijk (nt 3) langs de waterleiding van de Driehoek tot aan de Driehaar.

4e. Een weg lopende tevens van de Tradijk tot aan den Altendijk.

Terwijl zullen moeten behouden worden:

a. de Altendijk;

b. de Tradijk;

c. de weg lopende over Witharen naar/tot Ommen en die van den Altendijk naar de Smitjes huizen.

Overwegende dat, om de verdeling volgens het voorzeide plan tot stand te brengenetc.

Welnu, de naam Smitjeshuizen wordt hier gebruikt om een locatie aan te geven, zoals op de oude kaarten de naam Smitje.

De weg langs Smitje

Vanaf de tijd dat de Dedemsvaart was gegraven en de turfgraverij op gang kwam in de jonge veenkolonie, vestigden er zich mensen. Het westelijk gedeelte van Dedemsvaart viel onder de Gemeente Ambt-Ommen; dat was het gebied van de noordelijke gedeelten van de marke Arriën en de marke Stegeren (nt 4). Voor huwelijken en het doen van aangifte van geboorten of overlijden moesten de bewoners van Dedemsvaart naar Ommen. De weg die toentertijd meestal lopende werd afgelegd, liep over Balkbrug, Ommerschans en Witharen naar Ommen; een omweg. Veel korter was de weg via Smitje naar Ommen. Deze

Tussen de bomen door liep vroeger de weg naar Smitje.

Foto Henk-Jan Krikke

Smitjes huizen

Op De Belt waren twee huizen die in aanmerking komen voor de naam Smitje. Beide huizen stonden nog niet vermeld op de kadastrale atlas van 1832. Toch is het niet onmogelijk dat ze er al voor die tijd stonden, de kadastrale opmetingen vonden immers ruim voor het jaar 1832 plaats. Beide huizen stonden dichtbij elkaar. Wellicht zijn beide huisplaatsen omstreeks 1825 aangekocht van Baron Van Dedem, want in dat jaar was Van Dedem in financiële problemen gekomen en had hij het kanaal de Dedemsvaart aan het Rijk verkocht (nt 5). Het meest

Roelof Veningen was eigenaar van het huis Smitje. Hij woonde zelf in het eerste stenen huis te Dedemsvaart, aan de Hoofdvaart.

noordwestelijk gelegen huis van de twee was van de heer Willem Tobias, te Zwolle. Waarschijnlijk kende Tobias de families Van Marle en Van Dedem. Willem Tobias stamde uit een oud Zwols burgemeesters geslacht. In het huis van Willem Tobias woonde de pachter Anthonie Doevelaar (nt 6). Dit huis is thans een ruïne geworden, zie verder.

Het tweede huis op De Belt stond zuidoostelijk aan de zandweg en was van Roelof Veningen, vervener, veenbaas en bierbrouwer te Dedemsvaart. Roelof Veningen woonde aan de Hoofdvaart recht tegenover de uitmonding van de Hoofdwijk van Arriën, toen ook wel genoemd Wijk van Veningen (nt 7). Bewoner van het huis van Roelof Veningen op De Belt was Harm Hendriks Bru(i)nemeijer, geb. 1786 (nt 8). Harm woonde in 1819 reeds in Avereest, want dan geeft hij daar de geboorte van zijn zoon Hendrik aan.

Enige jaren later, in 1824, blijkt hij in het toenmalige gebied van Ambt-Ommen te wonen. In 1837 ging dat gebied over naar de vergrote Gemeente Avereest. Arm Hendriks Bru(i)nemeijer staat vermeld op de lijst van bewoners die

overgingen van Ambt-Ommen naar Avereest, huis 304. Voor de leverantie van drank kon men een beroep doen op Roelof Veningen, die een brouwerij had aan de Hoofdvaart.

Maar het kan natuurlijk ook nog wel zijn, dat de naam Smitje een andere oorsprong heeft.

Een oude ruïne

Op de Belt bevindt zich thans temidden van oude eikenbomen, achter op het land van de landbouwer B.H. Fix, een ruïne of eigenlijk kan men beter spreken van restanten van een ruïne. Het zijn slechts de overblijfselen van de fundamenteën van een voormalig huis; de afmeting van dit huis was 10 x 15 m. Het huis is omstreeks 1950 door brand verwoest, als gevolg van blikseminslag.

Het huis stond toen al leeg. De fundamenteën zijn nu overwoekerd door planten en omringd door grote eiken. Die eiken zijn zeer opvallend in dat hoger gelegen gebied van De Belt. Voor zover bekend, was de familie Burema de laatste familie die daar heeft gewoond.

Deze familie woonde eerder in de boerderij van de familie Fix aan het Ommerkanaal. Meer dan een halve eeuw geleden kwamen o.a. de volgende namen voor op de Belt: G.Klein sr., Brinks, Stoeten, Ba-tterink, D. Tibben, Nijman, G. Klein jr. v/h Van Beesten, H. Hemme, J. van Goor, Smit (!), G. Veerbeek.

Foto Henk-Jan Krikke

Deel van de restanten van de oude ruïne.

Tenslotte

Het gebied van De Belt is hoger gelegen dan de landerijen er omheen. Het was ooit een hoogte in het landschap met een eenvoudige zandweg. De oorspronkelijke naam in de 19e eeuw was Smitje. Het is al een eeuwenlang bewoond gebied. Naast oude landschappelijke elementen heeft het gebied zijn wijds en open karakter behouden.

Ignaat Simons
Henk Jan Krikke

Noten.

1. *De verdwenen oude zandweg.* HVA 1998 nr 4, blz 27.
2. *Noch op de bewonerslijsten, noch in kadastrale gegevens van het gebied Smitje is er een duidelijke aanwijzing naar de oorsprong van de geografische naam "Smitje".*
3. *Een tra wordt in het woordenboek Van Dale omschreven; a) open strook in het bos als afscheiding; vooral als brandgang en als weg. b) door vee getreden pad, aangetreden pad door sneeuw, wagenspoor.*
4. *Wijkend Verleden, blz 15 -16. J.Drent; Bijdrage, blz 7 en 97.*
5. *J.Drent; Bijdrage, blz 60 - 64.*
6. *Anthonie Doevelaar (geb.1794) komt niet voor op de bewonerslijst van 1837. Samen met zijn vrouw Johanna Huiting (geb. 1790) en vier kinderen: Hendrika (1827), Jan Willem (1828), Hermanus (18310 en Antonie (1834), kwam hij in 1837 in de Gemeente Avereest wonen. Daar werd nog een dochter geboren, n.l. Maria in 1837. In 1850 kwam een 11-jarige schaapherder bij hen in huis wonen: Antonie Uitzetter uit Raalte en in dezelfde periode ook de 45-jarige schaapherder Cornelis Kooijman uit Reeswijk. Wijkend Verleden, blz 58. De restanten van de ruïne wijzen op de locatie van deze woning.*
7. *Wijkend Verleden, blz 51.*
8. *Bewoner Harm Hendriks Bru(i)nemeijer, geb.Lengerich (D.), woonde er samen met zijn vrouw Annigje Klaas Prins (geb.1786), afkomstig uit Hoogetveen. In 1837 woonden bij hen in: Hendrik (1819), Anna (1827), Gerrit (1830), Jantje (1833) en Jan ter Vaart (57 jr.). Zijn eigen zoon Jan (Jan ter Vaart Brunemeijer) verbleef in 1837 waarschijnlijk elders.*

Bronnen en literatuur.

- Met dank aan de familie B.H. Fix, de heren H. en H. Veerbeek en de heer R.J. Krikke.
- Grote Historische Atlas van Nederland. Oost-Nederland 1830-1855. Herdruk 1990.
- Gemeentekaart, Gemeente Avereest. Uitg.Suringar Leeuwarden 1867.
- Markeboek marke Arriën, 1846; in Historisch Centrum Overijssel (v/h RAO) Zwolle.
- J. Drent; Bijdrage aan de geschiedenis van de Gemeente Avereest. Dedemsvaart 1978.
- P. Makaske; Huize Paraat. HVA 1991 nr 3, blz 2 - 3.
- A. Piel; Feiten uit het verleden van Avereest. Avereest z.j.
- G.H.van Senden; Leerrede ter inwijding van het kerkgebouw aan de Dedemsvaart, met bijvoegsels. Zwolle 1834, blz 58 - 59.
- I.C.J. Simons; Adressen, wijken en wijknummers in Avereest. HVA 2000 nr 4.
- H.D.J.Krikke; De verdwenen oude zandweg. HVA 1998 nr 4.
- H.D.J.Krikke; Het opzichtershuis. HVA 1999 nr 3.
- Wijkend Verleden; Oude, historische en nog bestaande turf wijken en vaarten in de gemeente Avereest. Uitg. HVA, Dedemsvaart 1999.

DE KLANTEN VAN DE GRUTTER

Salomo

Hallo Herman,

Een oud vrouwtje, gebogen en gerimpeld. Dat is vandaag de hoofdpersoon. Bijna niemand wist dat ze bestond. Toch denk ik nog vaak aan haar.

Hoe oud zou ze geweest zijn? Vijfenzestig? Tachtig? Er viel geen peil op te trekken. Nog nooit had ik zo'n gerimpeld en uitgedroogd mensje gezien. Wat dat betreft had ze wel honderd kunnen zijn. De weduwe Beekman. Ze woonde in een overtuiling kamertje in het huis van de smid. Aan de andere kant van de muur bevond zich het aambeeld. Het gedaver en gebonk hield, met korte tussenpozen van betrekkelijke stilte, de hele dag aan. Zes dagen in de week. Ik vond dat verschrikkelijk lastig, want het verstoorte de conversatie met het oude mens zodanig, dat alles vaak driemaal gezegd moest worden. Vrouw Beekman had er nog de minste moeite mee. Zij was eraan gewend. Ik wende er ook aan, langzamerhand. Je kon namelijk bij mevrouw Beekman niet zomaar weglopen. Zij wilde altijd praten en dat was te begrijpen. Ze zat de ganse dag alleen in dat donkere achterkamertje (het was zoiets als wat ze in de stand noemen ("driehoog-achter") en het zou onmenselijk zijn haar niet het plezier van een praatje te gunnen. Trouwens, ik stak er zelf ook altijd iets op, van dat babbeltje met haar. Het waren de spreekwoorden en gezegdes waarmee ze mij bij elk bezoek weer bekogelde. Het was haar tweede natuur geworden. De bijbelboeken "Spreuken" en "Prediker" kende ze zo ongeveer uit haar hoofd, zou je haast denken. Voor het overige was het voor iedereen een raadsel waar ze haar wijsheden vandaan haalde. Maar één ding is zeker: ze schudde ze uit haar mouw. Ze vond altijd wel een aanknopingspunt. Bijvoorbeeld: probeerde ik haar een fles wijn te verkopen, dan was haar antwoord: "De wijn maakt mal, maar weert de gal". Als ze het woord "honing" hoorde, dan klonk het "Eet honing mijn zoon, want dat is goed, maar veel honing eten is niet goed".

In die tijd dat ik pas een lange broek aan had heeft ze me drie keer achtereen de Volgende spreuk voorgehouden: "Als een gouden ring in een varkenssnuit, is een mooie vrouw zonder verstand". En ik had nog niet eens verkering! Mevrouw Beekman was werkelijk onvermoeibaar in het bedrijven van haar hobby. Onder luid gebonk uit de smidse liet ze me eens weten dat "drukking van de melk boter voortbrengt en drukking op de neus bloed". Vanwege 't lawaai moest ze het tweemaal herhalen, maar dat deed ze met plezier. Ze kreeg er nooit genoeg van en ze was onuitputtelijk. Ik spendeerde eigenlijk toch teveel tijd aan deze bezoeken, want veel rendement leverden ze niet op. Ze was alleen (zoals reeds eerder gezegd) en haar behoeften waren minimaal. Ik mocht

al blij zijn als ik bij haar een enkele keer voor vijftig stuiver aan de man bracht. Meestal bleef het bedrag van de investering onder de gulden.

Hoewel ze hartelijk was en onderhoudend, ik kon daar toch niet de hele morgen blijven. Eens, toen ik wilde vertrekken naar de volgende klant (haar buurvrouw), werd juist op dat moment het volgende hoefijzer onder handen genomen. Een spektakel van je welste. Dertien spreuken had ik al genoteerd, die morgen en ik dacht dat het hiermee wel afgelopen zou zijn. Maar boven het lawaai uit riep het kleine vrouwtje me nog vermanend toe: "Zet uw voet niet te dikwijls in het huis van uw naaste.." en wat er verder volgt, maar dat kon ik niet verstaan. Ze zal wel gedacht hebben: "Men moet het ijzer smeden als het heet is".

Dag Herman. Tot de volgende keer.

Opa

Amsterdam, oktober 1991

Geintje

Dag Herman,

We vallen vandaag met de deur in huis, Herman, en dus met de gestichtsjongens. Ze zaten in een lange rij op de bakstenen vloer van het voorplein, met hun rug tegen de muur van het hoofdgebouw. Twintig aardappelschillende jongens van veertien tot achttien jaar, een tiende deel ongeveer van de bewoners van het R.O.G. (Rijks Opvoedingsgesticht). Twee surveillanten hielden de troep nauwlettend in het oog. Twee; de jongens hadden tenslotte allemaal een vlijmscherp aardappelmessje in handen. Ik stond bij Mevrouw Samberg aan de deur, waar ik juist aan de bel had getrokken. Dat was op enkele meters afstand van de in bruin Manchestergestoken leden van het aardappelschillergilde. De Samburgers woonden namelijk ook in het hoofdgebouw, maar dan wel helemaal aan het begin en met een eigen ingang. 't Was een mooie zonnige doordeweekse dag. Uiteraard. Want bij slecht weer werd het jassen van de piepers binnen gedaan en op zondag eveneens niet in de buitenlucht. Maar de buitenlucht werd op zondag wel terdege opgezocht. Dan gingen ze wandelen. Of, beter gezegd, marcheren. In groepjes van een man of twaalf, met een begeleider (die meestal op de fiets was). In hun zondagse pak van grove blauwe stof. Het wandelkostuum. En zingen dat ze deden! Miraculeus! Het schalde door de dreven. Ik zal het nooit vergeten. Vooral één lied viel bij de jongens en bij de toehoorders altijd erg in de smaak. Dat was een soort oproep om te gaan dwalen. "Op nu makkers, laat ons dwalen. Op, naar buiten heen gesneld."

Op de foto:

Bovenste rij van links naar rechts: Van Dijk, Van den Berg, Pasop, Scheper Sr., Snijder, J. van Veen, Stoel, Welie,, Rozenburg,, Schrijver.

2^e rij van boven: Poffers, Leertouwer, Blankestein, Harmsen (H.), Geul Jr., Kamphuis, Wiltink, Hielkema, Terpstra, Keegstra, Sterkenburg, Pijlman.

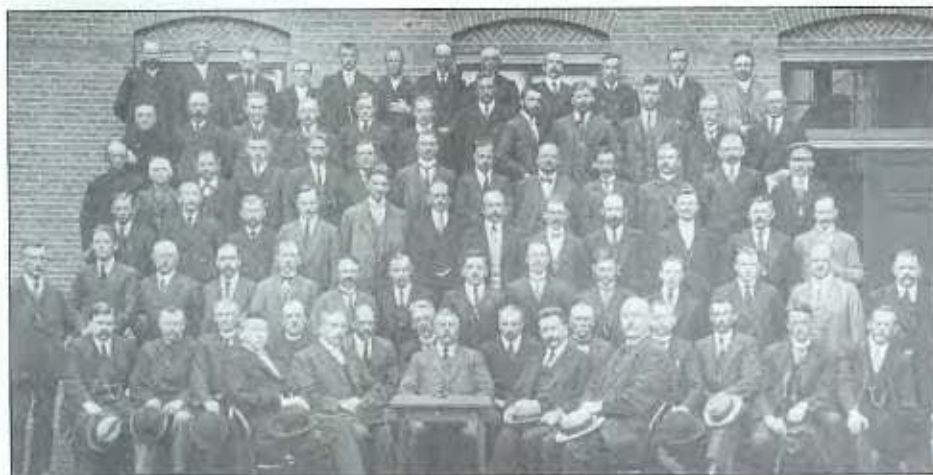
3e rij van boven: Wittenberg,, Schotmeyer, Jonker, Leyding, Klinge,,, Van Schayk, Van der Vlist, Bolink, Harmsen (H.B.), 13.

Stegeman. 4e rij van boven: Scheper jr., Beverwijk, Frijlink, Leemans, Van der Krol, Knecht,, Donkersloot,, Zomer, Klaassen, Grosjée.

5e rij van boven: Grotenboers, Geys, Spoelstra, Zondag, Kamps, Tooms,, De Bruin, Pijper, Witteveen, Komen, Stuffers, Everhardt,

6e rij van boven: Ploegsma,, Kluiver, Van der Zee, Broekhuizen, Schmidt, Wiederholt, Westra,, Smits, Gerritsen, Postma.

Zittend om de tafel: Ds. Wildervank, Adj. dir. Lijzen, Wnd. dir. De Lans,, Adj. dir. J. de Groot.

Het personeel van het Rijks Opvoedingsgesticht, omstreeks 1922/1923.

Naar der eiken groene zalen. Naar het open vrije veld". Ik hoor het nog: "Naar het oooopen vrij-je-veld". De jongens zongen het altijd buitengewoon geestdriftig. Sommige jongens raakten er zelfs zo van in vervoering dat ze bij het riviertje de Reest in het water sprongen en het aan de overkant op een lopen zetten. De begeleider keerde dan met de afgebrokkelde groep doodgemoedereerd terug naar het gesticht, waar de politieposten in de omgeving werden gewaarschuwd. Ook de burgerij bleef niet lang in onwetendheid over het voorgevallene. De gedroste jongens holden nog een

poosje door, in hun natte pak, maar werden meestal nog die zelfde dag weer bij de directeur ingeleverd. Ja, als er een prijs van twee gulden vijftig op je hoofd staat dan kom je niet ver. Terug nu naar mevrouw Samburg, die inmiddels had opengedaan en nog stond te dubben of ze bitterkoekjes zou bestellen of kletsoppen. De Samburgers waren anders resoluut genoeg, maar ditmaal scheen de besluitvorming moeilijkheden te geven. Dus stonden we enkele ogenblikken in gedachten verzonken naar de schillende jongens te kijken. Toen zag ik opeens het volgende: een boom van een vent van een jaar of achttien met vlammend rood haar (ik dacht eerst dat het de melkbezorger was, die met zijn handkar waarop een paar blinkende koperen melkbussen, de ambtenaren 's morgens van zuivel voorzag - maar die kon nog niet terug zijn, misschien was het zijn broertje) nou, dat die vent met zijn grote hand een naast hem zittend jongetje van een jaar of veertien (dus van mijn leeftijd) plotseling met zijn hoofd tegen de muur sloeg. De jongen, op niets verdacht, slaakte een gil en sloeg de handen voor het gezicht. De aardappelen vlogen her en der. Mevrouw Samburg, die niets was ontgaan, sprong van het stoepje af met de kennelijke bedoeling de onverlaat een klap op zijn gezicht te geven. Eén van de surveillanten was haar voor. Hij trok de lummel aan z'n haren omhoog en voerde hem af. Later hoorde ik dat de "rooie" was gestraft met zes dagen cachot. Toen de rust was weergekeerd konden er weer zaken worden gedaan. Mevrouw Samburg hoefde niet lang meer na te denken over haar bestelling. Het werden kletsoppen.

Ja, Herman, dat gesticht.....een heel mooi gebouw. Het staat er nog steeds. Maar je kunt er beter niet in zitten.

Groeten van Opa.

Amsterdam, november 1991

Naschrift

Op de plek waar bijgaande foto uit 1922/1923 is genomen, zaten de jongens bij mooi weer piepers te jassen. Het personeel had als taak de jongens naast een schoolopleiding, ook een vak te leren. De jongelui hadden allen een strafblad en het predikaat: "Moeilijk opvoedbaar". Er was dus wel "werk aan de winkel." De vakken waarin onderwijs werd gegeven waren: Smeden, schilderen, schoenmaken, timmeren, kleermaken, drukken en boekbinden. Daarnaast waren er nog opleidingen voor land-, tuin- en bosbouw. De paden en lanen in de bossen rond "Veldzicht" waren in die dagen goed onderhouden.

Jan Nijensikkens

HOOGVEENBEEK DE REEST VAAK BEDREIGD (18b)

De streek Groot Oever was heel omvangrijk, want meer dan een eeuw geleden behoorde bijvoorbeeld Kievitshaar ook daartoe. Dit gebied was te bereiken via slechte zandwegen en op ongeveer een uur gaans van Groot Oever. In een gedicht van H. Sterken Rzn., die in het Staphorster deel van de buurtschap De Maat woonde, valt te lezen:

"Drie'j huuz'n stunden ienzaom daor,...

Daor gônk de olde weg toe langs van Möppelt naor de Schaans.

Wie onderweg dan rôsten wol, gaf Kievitshaar een kaans.

In 't oosters huus, waar vrogger tied een harbarg is ewest".

De wat geïsoleerd liggende buurtschap heeft meerdere keren als schuilplaats gediend. "In de jaren dat de troepen van keizer Napoleon deze omgeving naderden brachten de boeren van de buurtschap Den Kaat hun paarden naar de Kievitshaar, daar ze anders de kans beliepen, dat de soldaten van de "kleine korporaal" hun paarden zouden meenemen voor eigen gebruik", ontruikt Piel aan de vergetelheid. Evenals het feit dat meerdere boeren uit het Westerhuizingerveld in de Tweede Wereldoorlog hun trekkers naar de Kievitshaar brachten, omdat ze vreesden dat ze anders door de Duitse troepen zouden worden meegenomen. Piel staat in "Feiten uit het verleden van Avereest" ook stil bij de Keppelsloot, die de grens vormt tussen de gemeenten Avereest en Staphorst, in het westnoordwesten van de gemeente, die uiteindelijk in de Reest uitkomt. Dat gebeurt in de buurtschap De Respers, "een naam die bij de bevolking zo is ingeburgerd dat de werkelijke naam, de Esphorst, hen tamelijk vreemd in de oren klinkt". Ook zijn de benamingen Hespohorst, ten Esphorst en den of ter Esper gebruikt. Omstreeks 1900-1910 stond op de Respers, in de directe omgeving van de Reest, een oude en vervallen boerderij. Vanaf de weg door IJhorst (vroeger de Rieverst genoemd), toentertijd een zandweg, liep een weg naar de Respers. Dat was de Stoffersstege, genoemd naar de familie die aan deze weg had gewoond. Vanaf de Respers kon men dan over de Respersbrug over de Reest naar de straatweg in de buurtschap Haalweide (ten oosten van De Wijk). Volgens Piel is er van de weg over de Respers veel gebruik gemaakt. Wanneer men echter niet woonde op grond, die vanouds afkomstig was van de "Respersplaatse", eertijds ook genoemd de havezathe "de Pol", moest men voor het gebruik van de weg en brug tolgeld betalen aan de bewoner van de oude boerderij. Deze oude boerderij was het laatste bouwwerk van de "gouverneursplaats", zoals heel oude mensen de vroegere havezathe ook wel noemden. Bij die boerderij stond volgens overlevering vroeger een herenhuis. "Staande op de hoge grond, vlak aan het Reestenland, zag het naar het westen uit op de kerk van karspel de Rieverst". Er

Foto Janny Sloer-Kelder

Kievitshaar, nog steeds een zandpad met daarnaast een verhard fietspad. Op de achtergrond de staatsbossen van de gemeente Staphorst.

was sprake van vlak Reestenland. De Esphorst, de Respers, was vroeger een uitgestrekte bezitting. In 1368 wordt de naam Esphorst genoemd als bezit van de Drentse edelman Boudewijn van den Clooster. Het ging toen om een "vermaking", een schenking bij "testament", aan "de priesters en kloosterlingen van 't convent Dickenijnghe", van de rente "eene rente van 1 Groninger mud rogge", waarvan pas ruim zes jaar later een oorkonde werd gemaakt. Op een oude kaart van Drenthe komt ter plaatse waar voorheen de Respers- of Esphorsterbrug over de Reest lag, het "verlaat van Keppel" voor. Het wordt waarschijnlijk genoemd dat het een stuwschut in de Reest was, aangelegd door Cornelis van Keppelfox, die in de eerste helft van de zeventiende eeuw op de Esphorst woonde. In 1797 ging de Esphorst of de Pol door verkoop van adellijk bezit over in handen van verschillende boeren uit IJhorst en omgeving. Het geheel werd in tien percelen, waaronder een keuterij en een begraafplaats, verkocht en leverde voor die dagen het kapitale bedrag van 31.839 gulden, 66 stuivers en 42 centen op. Over de omvang van de percelen is niets bekend. Eén van de kopers kon niet op tijd betalen en betaalde bijna acht jaar later het laatste deel, met rente. Het was meer dan alleen een boerenhoeve, daar er ook van spijker werd gesproken: het gebouw of de bergplaats waar de pachten, renten, tienden en andere inkomsten in nature aan de bisschoppelijke rentmeester van Drenthe moesten worden betaald of uitgekeerd, werden ontvangen en opgeslagen. In het westen van de havezathe was het zogenaamde Bomertscheid de grens. De Bomersvaart is al geruime tijd de hoofdwaterleiding van het Westerhuizingerveld naar de Reest.

Ongeveer midden door het voormalige landgoed loopt (liep) een bijna of intussen volledig dichtgegroeide sloot, de Grifte genoemd. Het is overigens een

zeer brede sloot geweest, vanuit de heidevelden naar de Reest. Overleveringen willen dat door de Grifte de turf werd afgevoerd uit het IJhorsterveld naar de Reest en verder. Piel sloot zijn bevindingen aldus af: "Het is een gewone boerenstreek en niets wijst er op, dat aan deze omgeving zo veel historische bijzonderheden zijn verbonden. De vroegere, veelal slechte zandweg over de Respers is nu een mooie verharde weg. De vroegere houten brug over de Reest, de Respersbrug, is vervangen door een moderne betonbrug. Van het vroegere "verlaat van Keppel" in de Reest is niets meer te zien. Het oude tolhek op de weg is eveneens verdwenen. Alleen de namen de Esphorst en de Respers zijn blijven bestaan voor dit aan natuurschoon zo rijke, bekoorlijke plekje grond, eenmaal bekend als de havezathe "de Pol" of, zoals bij oudere mensen, nog bekend als de gouverneursplaatse".

G.A. Coert schrijft in "Stromen en schutten, vaarten en voordren" dat in de Middeleeuwen bij IJhorst een vonder over de Reest lag, in een reeweg van De Wijk naar de kerk in IJhorst. Reeds voor 1517 was er bij Hesselingen een brug over de Reest, die het verkeer vanuit dit dorp met Meppel mogelijk maakte. In het onderhoud van de brug leverde de abdij van Dickninge een bijdrage. Meer stroomopwaarts lag er bij Beugelen reeds vroeg een brug. Deze was van grote betekenis voor het klooster bij Dickninge in verband met de bereikbaarheid van de omvangrijke bezittingen van het klooster ten zuiden van de Reest. Het klooster had de Beugelerbrug in onderhoud. Die brug was echter niet alleen van belang voor het klooster, want tot in de zeventiende eeuw bleef de brug de belangrijkste schakel in de verbinding van Drenthe met Overijssel.

Reewegen (ree=lijk) waren wegen van de buurtschappen naar de kerkdorpen, waar langs de doden naar de kerkhoven werden gebracht. Zij werden uiteraard ook voor de normale kerkgang gebruikt. Overblijfselen van die wegen treft men ook nu nog als kerkepaden aan. De deken van Drenthe, die de bisschop van Utrecht in kerkelijke zaken vertegenwoordigde, had toe te zien op de naleving van de rechtsregels, neergelegd in het kerkelijk Seendrecht en was belast met het toezicht op de instandhouding (de schouw) van de reewegen. Het Drentse Seendrecht schreef voor dat naast de reewegen, die met een voorde een rivier of watergang kruisten en onder water stonden, een voetpad met een vonder diende te liggen. De breedte van het voetpad en het vonder zijn in het betreffende artikel heel exact weer gegeven: "dat die vier den vijften (de dode) daerover draghen mogen". Een overblijfsel van zo'n voetpad, met bijbehorend vonder, ligt nog in het Reestdal, tussen de kerk van Oud-Avereest en Den Wildenberg.

Over zo'n weg of pad kon wel eens een fikse ruzie ontstaan. Piel haalt een voorval van september 1862 aan, toen er onder andere nog sprake was van

predikant-boer zijn. Ds. Gerrit de Koning, gebruiker van de Drentsche Maat, het Reestenland aan de Drentse kant, had zijn "etgardenhooi" droog op het land staan. Het moest worden binnen gehaald en zoals gebruikelijk gingen de arbeiders van de dominee met paard en wagen naar het hooiland. Zij volgden de gebruikelijke weg, via Den Westerhuis naar Den Wildenberg. Dit keer lukte het echter niet, want bij de boerderij "De Wildenberg" stond bewoner Andries Takken hen op te wachten. Hij verbood de weg naar de Drentsche Maat aan ds. De Koning. Ook was de weg onbruikbaar gemaakt, zodat passeren eenvoudig niet lukte, ook al zou het verbod worden genegeerd. De arbeiders keerden onverrichter zake terug. De predikant maakte van dit incident onmiddellijk melding bij de kerkvoogden, die op 15 september 1862 in spoedvergadering bijeen kwamen. Het besluit, om met Takken te gaan praten, werd meteen ten uitvoer gebracht. De kerkvoogden vroegen Takken om voor deze ene keer over de weg te mogen gaan nu het hooi droog op het land stond. Takken verklaarde daartoe geen recht te hebben, omdat het hem door zijn landheer H. Brouwer uit Ruinerwold was verboden.

De kerkvoogden besloten toen om twee daghuurders te bestellen om het hooi over de Reest te dragen en vervolgens zelf met Brouwer te gaan praten. Op deze manier kreeg dominee zijn hooi in de schuur. Op 7 oktober behandelden de kerkvoogden en notabelen een "schriftelijke klagte" van ds. Koning terzake de verboden uitweg. Dominee was er beslist de man niet naar om er zich voetstoots bij neer te leggen. Kerkvoogd R.W. ten Kate en notabel H. Timmerman gingen op 9 oktober, in Meppel, met Brouwer praten. Men kwam er niet uit. Zes dagen later was er weer een gesprek. De door zijn schoonzoon Jan Derks vergezeld Brouwer wilde van de kerkvoogden en de notabelen een bewijs zien dat het Drentsche kerkenland recht van uitweg had over de weg langs de Wildenberg. De kerkelijke afgevaardigden zeiden niet bij machte te zijn een dergelijk bewijs te tonen, maar ook dat ze van oordeel waren dat het nodig was dat het een dodenweg bleef en dat er zo nodig hooi over vervoerd moest kunnen worden. Om verdere onaangenaamheden te voorkomen boden ze aan, dat voor hun rekening de weg in orde werd gebracht en de bomen gesnoeid. Brouwer raadpleegde zijn schoonzoon en deelde vervolgens mee, dat voortaan de weg door meier (huurder) Takken in orde zou worden gebracht, dat er behoorlijk met een voer hooi over kon worden gereden en dat men het verder zou laten zoals het was.

Meer gegevens over streken langs de Reest heb ik niet kunnen achterhalen, maar ik heb er ook geen uitputtend speurwerk naar gedaan. Wel wil ik nog de Reggersweg noemen, die ten zuidoosten van Meppel (ten zuiden van het ziekenhuis) loopt. Bij die brug staat nog het oude tolhuis met een tolboom, met daaraan een bord waarop de te betalen tol genoteerd staat. Het tolhuis was

tegelijk ook boerderij. De andere, wat oostelijker staande boerderij was destijds een varkensfokkerij van de bisschop van Utrecht, vertelde me Jan Houdel uit Meppel.

Verder in de richting Meppel, tussen de spoorlijn en het huidige ziekenhuis, heeft een nogal stankoverlast gevend bedrijf gestaan, te weten een bottenbranderij. Van de botten van dieren werd grit of beenzwart gemaakt, dat in vroeger dagen voor de waterzuivering (van regenwater) werd gebruikt.

Er is in het voorgaande meerdere keren over tienden gesproken. Het was een bijdrage, die van grondgebruikers werd gevraagd. Het was een vorm van pacht of een belasting. Bij een

tiende moest het tiende gedeelte van iets, dat was aangegeven, worden afgedragen. Er waren aanvankelijk twee grote groepen: de grove en de smalle tienden. Ik laat de omschrijving volgen, die L. Huizing gebruikte in zijn boek "Zeven eeuwen Zuidwolde". De grove of grote tienden, de *decimae majores*, die ook wel koorn-, made- of gaffeltienden werden

Een foto uit 1952. Het tolhuis aan de Reggersweg te Meppel.

Foto uit archief gemeente Meppel

genoemd, werden geheven van granen. Hieronder vielen niet alleen tarwe, rogge, gerst, spelt, bockweit, hennep, lijnzaad en koolzaad, maar volgens plaatselijk gebruik ook vlas, raapzaad, mosterdzaad en ander rond en plat zaad. Het was aanvankelijk zo, dat de tiendheer (die recht had op de tienden) bij de korenoogst het recht had iedere tiende schoof voor zich op te eisen. Dat gebeurde letterlijk. De tiendplichtigen moesten aan hun tiendheer melden dat het koren gemaaid was en in schoven op het land stond. De tiendheer was daarna, om zijn aandeel te halen, echter gebonden aan een bepaalde termijn. Kwam hij te laat, dan mocht de boer de tienden op het land laten liggen. Kwam hij op tijd dan koos de tiendheer welke schoof hij wilde hebben. Er zat echter wel een lijn in, want koos hij bijvoorbeeld de tweede, dan kreeg hij ook de 12e, 22e, enzovoort. De opbrengst van de tienden was dus afhankelijk van de oogst. De tiendheer had bij misoogsten weinig te verwachten. Later werd het een soort grondrecht: een vaste periodieke betaling uit een bepaald goed inplaats van een tiende gedeelte van de wisselvallige opbrengst. Het tiendrecht werd

beschouwd als een onroerende zaak en moest later daarom ten overstaan van het gerecht worden overgedragen.

De smalle tienden, ook wel kleine tienden, *decimae minores* of *minutae* genoemd, werden onderscheiden in vruchttienden en krijtende- of bloedtienden. De vruchttienden waren een deel van de opbrengst van tuinvruchten, zoals erwten, bonen, wortelen en knollen, maar ook van hout, gras, hooi, rapen, radijs, kool, ajuin, appels, peren, noten, hop, tabak, meekrap en dergelijke. De krijtende- of bloedtienden werden onder andere geheven van de geboorten in de veestapel: lammeren, biggen, kalveren, veulens, ganzen en ...bijen. Van krijtende tienden hoorde men echter weinig, wat zich laat begrijpen als men weet, dat een heer, die deze krijtende tienden wilde heffen, verplicht was om kosteloos voor zijn tiendplichtigen een stier en een beer beschikbaar te stellen. Het recht om tienden in Zuidwolde te heffen had de familie Van Echten, voor het eerst in 1275. Dat recht kreeg men van de heren van Borculo, die hier tiendheren waren. In 1909 werden alle tienden opgeheven, nadat aan alle tiendheren de waarde er van, in geld omgerekend, was uitgekeerd. In sommige gebieden, zoals Zuidwolde, hadden de boeren de tiendenplicht al voor het officieel afschaffen ervan vrij gekocht.

Willem Wind

Een terugblik

We komen nog even terug op de foto op pagina 42 van de vorige uitgaven van ons orgaan (december 2001). Deze foto is destijds genomen waar de weg aan 't eind van Oud Avereest een nogal scherpe bocht naar rechts maakt, richting De Bloemberg, De Wijk. Dat zal wel aangegeven staan op de ANWB handwijzer aan de linkerkant van de weg.

De weg rechtdoor leidt naar IJhorst, in de volksmond destijds (misschien door ouderen nog wel) "De Rieverst" genoemd.

Er zijn nogal wat mensen op de been. De oorzaak daarvan is een auto-ongeluk en dat gebeurde in die tijd immers niet zo vaak.

Redactie

DE KLASSENFOTO

De op de middenpagina afgebeelde foto werd genomen in 1936, zijnde het eerste jaar van het bestaan van de Bijzonder Neutrale Kleuterschool te Dedemsvaart. Deze kleuterschool was destijds ondergebracht in het oostelijke lokaal van de Openbare Lagere School aan de Hoofdvaart te Dedemsvaart (School Wijk F). Hoofd van deze school was toen de heer Jan van Zuiden. Op de plaats waar deze school gestaan heeft, bevindt zich nu de toegangsweg vanaf de Hoofdvaart naar de Schepenwijk.

Op de foto zijn afgebeeld, van links naar rechts:

Bovenste rij: Arta Hiemstra, Gerard Padberg, Rieky Schomaker, Everhard Haverkort, Bé Nijhuis, Mieke Peters en Bertha Podt.

Tweede rij van boven: Fem Meesters, Baas, Ida ten Broeke, Jan Kap, Henny Metselaar, Herman Dijsselhof,, Geertje Kleis en Fientje Siero.

Derde rij van boven: Wolter Soer, Mittendorff, Gerrit Steen, Willy v.d. Beld, Huib Reyne, Roelof Timmerman, Jan Lutterop, Corrie Rijkers, Wim Dieckman, Henk Wesseling, Arend Dragt,

Vierde rij van boven: Wim Makaske, Martie van Dalfsen, Jan Beute, Loesje de Clerq Zubli, Diny Litz, Jan van Linge, Freek Lutterop, Kuipers, Rieky Kuipers en Hilly Logtenberg.

Onderste rij: Sientje Padberg, Jan Litz,, Henk Drenth, Henny Logtenberg,, Dinie Smelt, Gretha Gras, Herman Gras en Appie Blijham. De foto is ingestuurd door Wim Makaske. (Adres is bij de redactie bekend).

VAN DE REDACTIE

Kiekjesdag

Op vrijdag 28 december 2001 werd er door het bestuur een zgn. "kiekjesdag" georganiseerd, met als doelstellingen:

1. Zoveel mogelijk mensen naar de oudheidkamer te "lokken".
2. Ontbrekende namen van personen op de groepsfoto's van scholen, verenigingen, enz. te weten te komen.
3. Nog meer foto's op dit gebied te verkrijgen het zij om te kopiëren dan wel in bruikleen.

Velen hebben die dag een bezoek gebracht aan de oudheidkamer, sommigen voor de eerste keer. Er vielen alleen maar enthousiaste geluiden te beluisteren bij het bekijken van de foto's, zoals: "Klaas om ies kiek'n wie hier op stiet", of: "Goh, doar stiet ja oonze Jantien ok nog op".

Voor menigeen was het sluitingsuur (16.00 uur) nog veel te vroeg. Maar gelet

Foto Harm Meier

Een "kiekje" van de "kiekjesdag".

op de diverse reacties op deze middag, zoals: "We komen vast nog eens terug", of: "Jammer, ik heb nog lang niet alles gezien", blijkt wel dat deze "kiekjesdag" zeer zeker aan de doelstellingen heeft voldaan. Zeker voor herhaling vatbaar!

Nieuwjaarsvisite

Een groot aantal vrijwilligers kon door de voorzitter Barend Rooseboom bij de nieuwjaarsvisite op 18 januari worden verwelkomd. Door de voorzitter werden zij uitvoerig bedankt voor hun actieve inzet in het afgelopen jaar. En niet ten onrechte, want de vrijwilligers maken onze vereniging tot een actieve en levendige vereniging. De voorzitter lichtte ook al iets toe over de toekomstplannen van de HVA. De tentoonstelling in het turfschip zal dit jaar gereed komen en voor de gashouder wordt een plan uitgewerkt.

Foto Janny Slot-Kelder

Genieten van het boerenkool-stampot-buffet.

De turfschuur als trouwlocatie was het afgelopen jaar een succes. De avond was begonnen met een nieuwjaarsborrel. Echter dat bleek nog maar het begin, want een gezamenlijke maaltijd van boerenkool-met-worst was de verrassing van de avond. De organisatoren van de avond willen wij hierbij complimenteren. Tijdens de koffie daarna was er weer een verrassing: Er werden een tweetal verhalen verteld. Jan Nijensikkens kwam met een verhaal over grote groepen toerschaatsers op het ijs van de Dedemsvaart. Heleen Rooseboom had een smakelijk verhaal over zeer taaie pannenkoeken die door een op bezoek komende tante Dit niet te verorberen waren. De clou verklappen wij u niet. Geboeid werd geluisterd; beide vertellingen bleken trouwens historische elementen te bevatten. Onder het genot van een hapje en drankje volgde nog een aangenaam en gezellig samenzijn. Wilt u ook vrijwilliger worden bij de HVA, meldt u dan aan bij het bestuur.

Scheepsmast turfschip

Voor verschillende activiteiten van de Historische Vereniging wordt gezocht naar sponsors. Onlangs, in januari, ontving Gerard Varwijk als penningmeester van onze vereniging een flink bedrag (€ 726,00) met als bijzondere bestemming de aanschaf van een mast voor ons turfschip "Avontuur". Immers het turfschip is destijds in 1933 als zeilschip gebouwd. Een mast zal het turfschip dus weer compleet maken. De vereniging hoopt dit jaar het geld voor een mast bij elkaar te krijgen.

Kleuterhuwelijk

Zes leerlingen van groep 1 en 2 van o.b.s. Sluis VI uit Dedemsvaart traden op donderdag 31 januari met elkaar in het huwelijk. Op het moment dat de drie bruidsparen de turfschuur betraden klonk de bruidsmars.

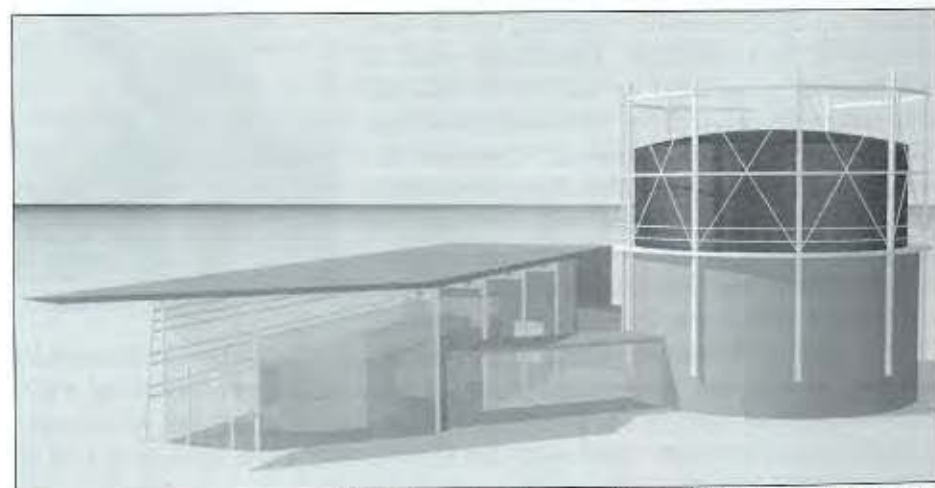
Foto Janny Slot-Kelder

De drie wel heel jonge bruidsparen tijdens de huwelijksplechtigheid.

De ambtenaar van de Burgerlijke Stand, Judith van Kesteren, heette behalve de 3 trouwlustige stelletjes, ook een groot aantal ouders, opa's en oma's en andere belangstellenden welkom. Ook de pers was op deze heuglijke dag in grote getale aanwezig. Na het jawoord, het uitwisselen van de ringen en het kussen verliet het gezelschap de turfschuur voor een heuse receptie op school. In verband met het huwelijk van kroonprins Willem-Alexander en Maxima, waren de kinderen geruime tijd bezig met het project "Trouwen." Deze kleuterhuwelijken waren een geslaagde afsluiting van dit thema.

Gashouder in een stichting

Als een van de weinige plaatsen in Nederland heeft Dedemsvaart nog een gashouder, een monument dus. Een uniek industrieel erfgoed, duidelijk zichtbaar en zeer opvallend en herkenbaar. Als het lukt om hieraan een goede en passende bestemming te geven kan deze behouden worden voor de toekomst. Er is daarvoor intussen een "Stichting Gashouder" opgericht. In deze stichting participeert de Historische Vereniging Avereest. Zeer onlangs, op 15 februari, heeft de stichting haar plannen voor de toekomst van de gashouder bekend gemaakt. Een vrolijk gebeuren waarbij de theatergroep "Venividi" heeft uitgebeeld wat de "Stichting Gashouder" voor ogen staat. De stichting wil n.l. een klein vestzaktheater inrichten in de gashouder. Deze zal dan iets verplaatst moeten worden om geen overlast te veroorzaken voor de aanwonenden van de Oude Zuidwolderstraat, maar ook omdat de huidige fundamenteen onvoldoende zijn voor een nieuwe bestemming. Overigens is de aansluiting met het kalkoventerrein tevens een overweging voor de

Collectie Stichting Gashouder

Wordt de gasboudet vestzaktheater? De plannen liggen klaar.

verplaatsing. Het resultaat van de plannen kon men zien in de vorm van een computerpresentatie van het nieuwe plan.

Een haalbaarheidsonderzoek van het gashouderplan wordt gefinancierd door provincie en gemeente. Een gedeelte van de gashouder moet waarschijnlijk worden gerestaureerd. De stichting zal nu op zoek gaan naar sponsors en subsidieverstrekkers. Om u alvast een impressie te geven van het door de stichting gepresenteerde gashouderplan, treft u hierbij een schets aan van de gashouder in de nieuwe bestemming.

In het verleden is door de Historische Vereniging in het verenigingsblad al regelmatig aandacht besteed aan de gashouder. We zijn verheugd dat er nu een plan ligt.

Literatuur over de gashouder:

- *Gashouders, Opgang en Neergang. Uitg. GIAG 1990, 84 blz. Te koop in de oudheidkamer.*

- *Industrieel erfgoed rondom het Overijsselse Vechtdal, 2 routes. Uitg. GIAG en VVV.*

Artikelen over de gashouder in HVA, jaarg. 1988, 1990, 1996, 1998.

DE OEFENAARS, EEN BIJNA VERGETEN GROEP KERKELIJKE WERKERS IN DE AVEREESTER VENEN

Inleiding

Na het vertrek van de Fransen uit Nederland in 1815 was er ook een ander veranderd in de Ned. Kerk. Zo had koning Willem I een sterke invloed op de vernieuwde inrichting van de Ned. hervormde kerk gekregen. Deze kerk werd nu van bovenaf geregeerd en van de tot dan toe kenmerkende plaatselijke zelfstandigheid was niet veel meer overgebleven. Ondanks de centralisatiepolitiek van Willem I ging het nu juist met die kerkelijke eenheid mis. Dit was het gevolg van het aandringen van een aantal, vaak tot de onderlagen van de maatschappij behorende, afscheidingsgezinde en dwarsliggende kerkleden.

Dit kon koning Willem niet toestaan. Daarnaast had hij het in de jaren na 1830 ook nog te stellen met de oorlog met België, dat zich ook van Nederland wilde afscheiden. Ook hier wilde de koning de eenheid met dwang afdwingen. Niettemin voelde een groeiend aantal kerkleden van de Ned. Herv. kerk zich in deze kerk niet goed meer thuis. Dit had naast kerkordelijke ook godsdienstige

Ds. A.C. van Raalte.

Collectie Wim Visser

bezwaren. De "separatisten" (de afscheidingsgezinden), vonden de prediking in veel opzichten te ethisch en te weinig getuigen van het orthodoxe geloof. Ook wordt er wel beweerd dat sociale woelingen in de venen uit die tijd mede hebben gewerkt aan een afscheiding aldaar van de Ned. Herv. kerk. Deze geestelijke piëtistische stroming, die aanvankelijk vanuit Groningen door de hervormde predikant Ds. Hendrik de Cock werd geleid, zou uiteindelijk op tal van plaatsen tot een kerkscheuring leiden. In 1834 werd Ds. De Cock al uit zijn ambt gezet en een groot deel van zijn gemeente volgde hem toen. Als een olievlek breidden de nieuwe afgescheiden groeperingen zich over het hele land uit. De Cock was na het uitzitten van een gevangenisstraf in 1835 woonachtig te Smilde. Veel mensen sympathiseerden daar met hem. Vanuit Smilde bezocht de dominee ook andere provincies, waaronder Overijssel. Zo werd hij op 10 juni 1835 te Kampen gearresteerd en opgesloten in het Huis van Bewaring te Zwolle. Omdat de (rooms-katholieke) rechter-commissaris niet kon inzien dat prediking van het evangelie een strafbaar feit was werd De Cock door hem buiten verdere vervolging gesteld onder het bevel hem diezelfde dag nog in vrijheid te stellen. Later zou zijn medestander, Ds. Van Raalte uit Ommen, voor eenzelfde "delict" wel verder worden vervolgd. De meeste rechters waren toen namelijk Ned. Hervormd, hadden zelf of hun familie ook functies in deze kerk en waren daarom meestal jegens afgescheidenen niet geheel vrij van vooringenomenheid. Ds. De Cock zette toen zijn activiteiten in Overijssel gewoon voort. Zo verscheen hij achtereenvolgens te Dalfsen, Genemuiden, Rouveen en Dedemsvaart. Met name te Dedemsvaart ondermoette hij vijandige reacties en ondervond hij veel tegenwerking. Hij werd hier zelfs eind juni 1835 door tegenstanders ernstig gemolesteerd. In een briefwisseling tussen de politie-commissaris en de kantonrechter van Ommen werd hierover o.m. van het volgende gewag gemaakt: "Vriend Kok moest aan de Dedemsvaart een beestig pak slaag hebben gehad met notabele verwondingen". Waarschijnlijk was zijn komst hier naar toe bekend geworden en was hij toen in een hinderlaag, gevormd door mensen die tegen hem waren opgehitst, terechtgekomen. Het mocht hem toen niet lukken in Dedemsvaart een gemeente in te stellen. Dat zou ongeveer een jaar later zijn collega ds. Van Raalte doen.

Enkele weken na zijn mishandeling stuurde De Cock vanuit Smilde zijn plaatsgenoot de veenarbeider en ouderling Frederik Drok naar Dedemsvaart.

Oefenaar Frederik Drok

Deze zou hier voortaan als oefenaar (lerend ouderling) voor de separatisten (zoals de leden en sympathisanten van de afscheidingsbeweging werden genoemd) gaan optreden. Drok trok met zijn vrouw Margien Jonker en hun

Collectie HVA

In het midden de boerderij van Berend Jonker, later "Moerheim", waar ook Frederik Drok met zijn gezin woonde.

kind in bij zijn zwager Berend Jonker. Laatstgenoemde woonde toen aan de Moerheimstraat in de boerderij naast het tegenwoordige huis "Lellingbo". Berend Jonker was (evenals Drok) afkomstig uit Smilde en had zich hier in 1819 gevestigd als veenbaas voor mr. J.C. van Berkum Bijsterbos te Kampen. Frederik Drok zal het hier, zeker in de beginperiode, niet gemakkelijk hebben gehad. Omdat het niet was toegestaan om met meer dan 19 personen buiten de gevestigde kerkgenootschappen" godsdienstige bijeenkomsten te houden, moest dit veelal op geheim gehouden plaatsen plaatsvinden.

Dit was meestal het geval op ver afgelegen plaatsen en in eenzaam gelegen (boeren)woningen. Al bij het geringste onraad moesten ze zich snel uit de voeten kunnen maken. Op een betrapting op heterdaad stond een hoge geldboete en zelfs gevangenisstraf voor het houden van zulke bijeenkomsten. Waar was er een betere plek voor het houden van dergelijke samenkomsten dan op de relatief hoog gelegen Belt met haar wijds en open uitzicht naar alle kanten? Hier kon men van verre al de burgemeester met de soldaten en /of veldwachters, die de vergadering uiteen moesten jagen, zien aankomen. Op de Belt stond in de jaren rond 1835 nog maar een enkel huis. Een ervan werd bewoond door Harm Hendrik Brunemeijer. Deze, uit Duitsland afkomstige veenarbeider, woonde hier al sinds 1821. Het is waarschijnlijk dat in zijn woning onder leiding van Frederik Drok de godsdienstige bijeenkomsten werden gehouden.

Evangelist Jan ter Vaart

Het zal dan ook wel geen toeval zijn dat juist hier, bij het gezin Brunemeijer, de hervormde evangelist Jan ter Vaart Prins in de kost was. Hij was een volle neef van Brunemeijers echtgenote Klaasje Jans Prins. Evangelist Jan ter Vaart Prins was rond 1821 samen met andere leden van de familie Prins uit Hoogeveen naar Dedemsvaart gekomen. J. Drent schreef over hem: "Hij had getracht in de

behoefte van zondagschool en catechese te voorzien en zieken en ouden van dagen bezocht". Hij vroeg daar ook geen geld voor. Hij kreeg af en toe een gift van de Hervormde gemeente en daarnaast at hij gewoon met de mensen die hij bezocht mee. In 1830 werd er in het gezin Brunemeijer een zoontje geboren. Uit waardering voor hun inwonende neef kreeg deze als voornamen Jan ter Vaart. Voluit heette dit kind dus Jan ter Vaart Brunemeijer. Hoewel het bekend is dat de oude Jan ter Vaart Prins sympathiseerde met het groepje buiten de Hervormde kerk in "zijn" woning samenkomende gelijkgezinden, sloot hij zich niet bij hen aan. Hij zal de baron Van Dedem, die hij zijn vriend noemde en zich had ingespannen om een hervormd kerkgebouw in Dedemsvaart te krijgen, niet tegen zich in het harnas hebben willen jagen.

Foto Henjan Krikke

Huis op De Belt (Smitje) op de locatie van de voormalige woning van Harm Hendrik Brunemeijer. Waarschijnlijk is de geschiedenis van de kruisgezinden in Avereest hierop terug te voeren.

De Afscheiding

De al enige jaren buiten de Ned. Hervormde kerk vergaderende gelijkgezinden stuurden het medio 1836 rechtstreeks aan op een finale breuk met de kerk. In juni van dat jaar werd door een 19 tal ondertekenaars een akte naar de kerkenraad van de Nederlands Hervormde gemeente van Dedemsvaart gestuurd. Hierin zegden ze hun lidmaatschap van de kerk op. Dat getal van negentien was bewust zo gekozen omdat het, zoals hiervoor vermeld, bij de wet was verboden om met meer dan 19 personen samen te komen. Dit duidt erop dat deze groepering te Dedemsvaart toen in werkelijkheid groter zal zijn geweest. Bij deze afscheidingsbeweging in Dedemsvaart hadden twee veenbazen een belangrijke rol gespeeld. Dat waren Harm Merkus Pol (overigens niet hijzelf, maar zijn vrouw Wichertje Geerts Oelen had waarschijnlijk om tactische redenen als mede-ondertekenaar gefungeerd) en

Hendrik (Heinbaas) van Haeringen. Veenbaas Pol was evenals de familie Prins afkomstig uit Hoogeveen. Hij en zijn schoonzoon Jan Schonewille waren al vroeg de opvattingen van de afgescheidenen toegedaan. Pol en zijn familieleden werkten voor de grote veeneigenaren gebr. Frederik Lucas en Albert Lucas Steenbergen uit Zuidwolde, die een aantal slagen veen nabij het Ommerkanaal bezaten. De oudste van de beide gebroeders Steenbergen, Frederik Lucas, was tevens burgemeester van Zuidwolde. Het is bekend dat deze familie Steenbergen sterke sympathieën aan de dag legde met de afscheidingsbeweging. Later zou een zoon van Albert Lucas Steenbergen zich als vervener zich te Dedemsvaart aan de Hoofdvaart vestigen. Over de belangrijke rol die deze Hilbert Steenbergen in het kerkelijk leven zou gaan spelen volgt later meer. In het gebied rond het Ommerkanaal had de groep afscheidingsgezinden een vrij grote aanhang. De kerngroep werd hierbij uiteraard gevormd door de familie Pol en hun (aan)verwanten. Omdat per 1 januari 1837 het gebied rond het Ommerkanaal door grenswijziging aan de gemeente Avereest was toegevoegd was men voor gemeentelijke zaken niet langer van het gemeentehuis van Ommen afhankelijk. De woning van Brunemeijer op De Belt had als gevolg hiervan op werkdagen minder aanloop gekregen. Alleen de zondagse samenkomsten van de afgescheidenen gingen daar toen nog door. De andere voorman bij de afscheiding te Dedemsvaart was de al genoemde veenbaas Hein van Haeringen. Deze, uit Vinkeveen afkomstige veenbaas, bewoonde met zijn gezin sinds 1829 even boven Sluis VI in het Rheezerveen een houten dienstwoning. Dit was vooraan aan de later naar hem vernoemde Heinbaaswijk. Evenals dat bij zijn collega Pol het geval was, had ook hij naar aanleiding van zijn afscheiding van de Hervormde kerk van zijn werkgever niets te vrezen. Zijn direkte chef, de te Amsterdam wonende vervener Adrianus Kriek, was namelijk rooms-katholiek. Dit was ook het geval bij de meeste van Krieks medevennoten in de Amsterdamsche Verveenings Sociëteit, de grote veeneigenaar en uitbater van een negotiehuis in het Rheezerveen.

De Heinbaaswijk te Dedemsvaart is genoemd naar Heinbaas, Hendrik van Haeringen.

Uit Wijkend Verleden

Van Haeringens superieuren zullen zich bij dit kerkelijke geschil afzijdig hebben gehouden, althans zich onpartijdig hebben opgesteld. Dit zal ook zo zijn geweest bij Krieks zwager en eveneens katholieke Amsterdammer Jan Heere. Laatstgenoemde was sinds 1828, zoals bekend, samen met Baron van Dedem eigenaar van de Dedemsvaart. Juist in deze beginjaren van separatisme woonde Jan Heere te Balkbrug. Waarschijnlijk sympathiseerde deze groep rooms-katholieke veeneigenaren, vanouds immers ook lange tijd achtergesteld geweest, met hun afgescheiden werknemers. Hiervoor is al opgemerkt dat de evangelist in de venen Jan ter Vaart Prins, hoewel ook wel sympathiserend met de nieuwe afgescheiden groepering, hierin niet is meegegaan. Opmerkelijk is echter dat ook de eigen oefenaar Frederik Drok, hoewel al voor de acte van afscheiding hier een jaar als zodanig actief, deze acte niet heeft mee ondertekend. Dit stond blijkbaar niet in de weg dat hij al direkt na het uitbrengen van deze akte en de instelling van de gemeente op 15 mei 1836, als oefenaar van zijn nieuwe "afgescheiden gereformeerde gemeente" werd aangesteld. Hij zou echter "gewoon" als lidmaat van de Nederlands Hervormde gemeente ingeschreven blijven staan. Dit op het eerste gezicht wat bevreemdend gedrag vraagt om een verklaring. Dit alles had te maken met een nauwe verbondenheid met de Hervormde kerk. Hierdoor kon men moeilijk de ceuwenoude, uit de reformatie stammende identiteit, prijs geven. In de beginjaren viel spot en hoon aan de afgescheidenen ten deel. Er bestond zelfs een spotliedje over:

"De Cocksianen zijn er weer
Dominee Bos is er domineer,
Jan Otter staat er midden in
en Heinbaas doet er negotie in".

Met dit laatste woord "negotie" werd kennelijk bedoeld op de winkel van het bovengenoemde negotiehuis van de Amsterdamse vervener, voor wie Hein van Haeringen als zetbaas optrad. De ouderling en veenarbeider Jan Otter woonde in een zgn. veenwoning in de Paardelanden, waar ook veel van zijn burens en mede-arbeiders afgescheidenen waren. Hij was later ook ouderling van de afgescheiden gemeente van Zuidwolde. In de loop van de jaren nam de tegenwerking door de Rijksoverheid jegens de afgescheidenen wat af. De meeste afgescheiden gemeenten zochten erkenning van hun nieuwe gemeente. Ze konden deze van de koning krijgen mits ze afstand deden van aanspraak op kerkelijke goederen en de naam gereformeerd. Nagenoeg alle afgescheiden gemeenten vroegen en verkregen rond 1840 deze erkenning als zelfstandige kerkgemeenschap en noemden zich voortaan "christelijk afgescheiden gemeente". Dit was ook het geval bij de gemeente te Dedemsvaart. Een aantal leden van de gemeente was het met deze gang van zaken niet eens.

Opnieuw een geschil

Onder hen was ook de oefenaar van de gemeente Frederik Drok. Zoals gemeld was hij steeds ingeschreven blijven staan bij de Ned. Hervormde kerk van Dedemsvaart. Hij wilde onder geen beding overgaan naar de christelijke afgescheiden gemeente die, om erkenning te krijgen, afstand van de benaming gereformeerd had moeten doen. Drok en de zijnen wilden voor die nieuwe naam niet de naam gereformeerd als een voortzetting van de kerk van de Reformatie uit de 17e eeuw opgeven. Hierdoor ontstond er opnieuw een tweespalt. Drok ging met enkele gelijkgezinden niet mee over naar de nieuw erkende kerk. Zij bleven ten huize van Brunemeijer gewoon hun samenkomsten houden. De nieuw erkende gemeente vertrok toen naar een nieuw door hen gebouwd christelijk afgescheiden kerkje nabij sluis VI. De keuze voor deze locatie heeft er waarschijnlijk mee te maken gehad dat veel afgescheidenen uit de groep rond Heinbaas van Haeringen in die omgeving (Sluis VI, Rheezeveen, Lutten) woonden. Wellicht heeft hij aan de bouw van dat kerkgebouwtje ook financieel zijn deel bijgedragen, gezien de benaming in de volksmond "Van Haeringskarke" uit die tijd.

De Smitjeshuizen

Oefenaar Drok en de zijnen noemden zich voortaan "Gereformeerd onder het kruis". Als Kruisgezinden vormden ze daar vanaf ongeveer 1841 een Gereformeerde Gemeente onder het kruis. Dit laatste was een verwijzing naar de moeilijke omstandigheden waaronder de vervolgd uit de reformatie van de 16e eeuw te lijden hadden gehad. Drok onderhield ook contacten met andere kruisgezinden uit Genemuiden, Rouveen en Dalfsen. De leden van deze gemeenten wilden geen afstand doen van hun verbondenheid van de Nederlands Hervormde kerk. Zoals we al hebben gezien was Frederik Drok steeds Nederlands Hervormd gebleven. In Rouveen was een behoorlijk grote groep om diezelfde reden uit de christelijk afgescheiden kerk getreden. Deze vormde toen een eigen krusgemeente en wilde een eigen predikant. Ze brachten een beroep uit op Ds. Wolter Wagter Smitt uit Zwolle. Deze was luitenant bij de Schutterij te Zwolle geweest en al sinds jaren oefenaar bij de afgescheidenen. Ook was hij in 1839 met de Kruisgezinden meegegaan.

De voormalige luitenant Smitt was een van de weinige predikanten van de kruisgezinden. Hij nam het genoemde op hem uitgebrachte beroep niet aan. Hij ging wel overal de krusgemeenten en bijeenkomsten van kruisgezinden rond om daar te preken. Zijn volgelingen werden de "Smittsgezinden", dan wel de "Lutenants" genoemd. Hij had ook contacten met de kruisgezinde Frederik Drok. Hij zal er ook als predikant zijn voorgegaan om er de sacramenten te bedienen. Vandaar dat huize Brunemeijer en omgeving op De Belt in de

volksmond de naam Smitjeshuizen, d.w.z. de plaats van samenkomst van de volgelingen van Ds. Smitt, later ook wel verbasterd tot Smitje, kan hebben gekregen. In 1846 vonden er bij het kleine groepje kruisgezinden enige belangrijke veranderingen plaats. In dat jaar kwam Ds. Smitt op vrij jonge leeftijd te overlijden. Al enige tijd eerder was oefenaar Drok uit Dedemsvaart vertrokken naar de Vollenhove.

Wim Visscher

*De kruisgezinde-dominee
W.W. Smitt.*

Collectie Wim Visscher

UIT MIJN HISTORISCH ARCHIEF

Wanneer in vroeger tijden in Dedemsvaart een fotograaf verscheen, die in opdracht van een uitgever foto's moest maken voor de fabricage van prentbriefkaarten, trok dat altijd veel bekijks. De hierbij geplaatste foto is er een treffend voorbeeld van. Ongeveer dertig personen staan op het plaatje afgebeeld. De foto van de zuidzijde van de Julianastraat werd aan het begin van de jaren dertig genomen. Herkenbaar zijn de schoenwinkel van Koning, de textielzaak van Klaas Steendam, drogisterij Melenhorst, de winkel van Barend Rooseboom sr., enz. De zaak van Tjeerd Haitjema op de hoek Julianastraat - Wisseling is net niet zichtbaar. Aan de oostzijde van de Julianastraat bevindt zich de grote tuin van de dames van der Vecht. De winkels van Cornelis (Cees) Sipkema en Herman van Giessel (Albino) waren toen nog niet gebouwd. Let op

Julianastraat zuidzijde

Collectie Peter Malaske

het fraaie middenplantsoen van de Julianastraat en de "ge vleugelde" richtingaanwijzer van de ANWB. Het autoverkeer in Dedemsvaart was, getuige de foto, destijds minimaal. De locatie was in de jaren dertig bijzonder in trek bij de wat oudere jeugd. Op zaterdagavond trok men, ook vanuit de omliggende buurtschappen, hier naar toe. Men kocht voor een stuiver een grote zak pinda's, die in het Dedemsvaartse dialect "apeneuten" werden genoemd en bracht zodoende, meestal zittende op de bagagedrager van de fiets, de zaterdagavond door. Een simpele vorm van vermaak, waar men echter wel de hele week naar uit had gekeken.

De oudere lezers van ons kwartaalorgaan zullen zich deze situatie nog wel goed kunnen herinneren. Van disco's of andere oorden van vertier, zoals er tegenwoordig zoveel zijn, had men nog nooit gehoord. Op zondag morgen lag "op de plaats van samenscholing" de grond bezaaid met pindadoppen.

Peter Makaske, amateur-historicus

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP

Er is mij gevraagd een stukje te schrijven om te komen tot een archeologische werkgroep, bestaande uit leden van de diverse historische verenigingen uit de gemeente Hardenberg. Deze werkgroep zou kunnen beginnen met het inventariseren van gebieden en/of terreinen waar mogelijk iets te vinden is op archeologisch gebied, alsmede het verrichten van veldverkenningen. Aan het werkelijk doen van opgravingen mag pas in het allerlaatste stadium worden gedacht, omdat daarvoor door diverse instanties toestemming moet worden verleend. Om tot de oprichting van een archeologische werkgroep te komen hebben we mensen nodig die in de eerste plaats geïnteresseerd zijn in archeologie. Daarnaast zou het prettig zijn als daarbij mensen zijn die kennis hebben van:

1. Het werken met kadastrale en/of topografische kaarten.
2. Het werken met metaaldetectoren
3. Het doen van onderzoek in rijksarchieven.

Natuurlijk zijn de mensen die niet over deze kennis beschikken, maar wel geïnteresseerd zijn in archeologie, ook van harte welkom.

Voor informatie en/of opgave kunt u schrijven naar Raimon Stoeten, Het Wilgeroosje 48, 7701 MB Dedemsvaart. Bellen kan ook: 06 23039084

Raimon Stoeten

SPORTCLUB BALKBRUG

De oudste voetbalclub van de vroegere gemeente Avereest, "Sportclub Balkbrug", bestaat op 7 april a.s. 75 jaar. Ze spelen hun wedstrijden ('s zondags) al ruim dertig jaar op het prachtige sportveldencomplex, voorzien van een mooie kantine en goede kleedkamers. Van een dergelijke accommodatie was 75 jaar geleden natuurlijk nog geen sprake.

Bij de oprichting was het voetbalveld gelegen achter de Molenweg. De toegangsweg was via een zandweggetje, links van genoemde weg, iets voorbij de Acacialaan. Thans is dit weggetje de toegang naar de motorraces (gehouden op 2^e paasdag).

De spelers gingen in normale kledij naar het voetbalveld met daaronder de sportkleding. Er was immers geen kleedgelegenheid. Aangekomen bij het veld, ging de "gewone" kleding uit en die werd dan bij een boom gelegd. (Iedere speler had zijn "eigen" boom). Had men dorst, dan kom men pompwater drinken bij de fam. v.d. Berg (waar nu de fam. A. Veltman woont, Molenweg 64a). Ook groenteboer Piet Benjamins kwam met z'n handkar bij 't veld om appels e.d. te verkopen. Op het sportieve vlak ging het met "Voorwaarts" (zoals de club aanvankelijk heette) niet zo goed. Dat werd beter, toen spelers van een ander clubje, spelend op een veldje in de Haardennen, overgingen naar "Voorwaarts". Samen gingen ze verder onder de naam "Sportclub Balkbrug". Na afloop van een wedstrijd zal men dan meestal wel gezellig samen een pilsje of wat dan ook gedronken hebben bij Café Lokken, later overgenomen door zijn schoonzoon Leunge en nu Takens. Zowel Lokken als Leunge waren naast caféhouder ook boer. Op een gegeven ogenblik stelde Lokken een veld (= weiland) beschikbaar als voetbalveld. Hij schonk bij de officiële ingebruikname ervan een nieuwe bal, keurig verpakt in..... krantenpapier.

Dit veld lag waar nu de Wolter ter Haarstraat is en was bereikbaar via een zandpad vanaf de achterzijde van 't café/de boerderij. Voor kleedgelegenheid kon men gebruikmaken van een bijruimte of de zolder ervan en na afloop konden de spelers zich wassen op "de pompestroate". Men pompte dan koud water in een emmer. Niet iedereen kon bij 't wassen binnen staan en dan stond men dus buiten, in een zwembroekje. Heel vaak een erg koude aangelegenheid. "Sportclub Balkbrug" beschikte nu dus over een "echt" voetbalveld, dat echter ook wel eens als weiland diende voor de koeien. Voor er dan gevoetbald kon worden moesten eerst de uitwerpselen van de koeien (koeflatten") verwijderd worden. Dat moest natuurlijk gedaan worden door de leden.

Het aantal leden van de voetbalvereniging groeide gestaag: er kwam een tweede elftal en zelfs een derde. Ook konden op een gegeven moment twee

Collectie HVA

Het elftal dat in de mobilisatietijd (1939/1940) kampioen werd.
Staan van links naar rechts: W. Wanningen, A. Wanningen, Moerland sr., ... v.d. Pol,
Jaques Moerland, R. Wasseens, ... Linde, de scheidsrechter.
Geknielt: H. Reurink, J. Hopster, ... Leurink, H. ter Horst, A. Geerts.
Zittend: W. Rabbing, J. Wassens en Jan Keizer.

juniorenteamen samengesteld worden. Al deze elftallen moesten hun wedstrijden spelen op dat ene veld. Zowel de A- als de B-junioren speelden op zaterdag, het 1e, 2e en 3e team op zondag. Voor minstens één van deze drie moest dan een uitwedstrijd gepland worden. Was het veld door bijvoorbeeld natte weersomstandigheden niet geschikt om er twee wedstrijden op te spelen, dan werd de wedstrijd van het laagste elftal afgelast. Dit alles is nu verleden tijd. Men beschikt nu over een prachtige accommodatie, een goed bestuur en positief ingestelde spelers. Alle ingrediënten voor goede sportieve resultaten zijn dus aanwezig.

Jan Dekker

EEN EEUW GELEDEN

Uit de "Dedemsvaartse Courant" van 1902.

1 Jan.

- 25-jarige ambtsvervulling van den WelEd. Heer G.S.J. Breukel, in dienst van de provincie Overijssel, op heden 1 Januari 1902.

4 Jan.

- Mevrouw Berends-van Leeuwen vraagt, wegens huwelijk der tegenwoordige tegen 1 Mei een flinke zindelijke Dienstbode.

- Aanbevelend D. Ruijf, Schilder, Hoofdvaart, naast Docter Ruys.

8 Jan.

- Dedemsvaart. De zitplaats-verhuring in de Hervormde Kerk alhier heeft opgebracht de som van bijna f 2600,— zijnde f 150,— meer dan in het vorige jaar.
 - Met ingang van 8 Januari 1902 zal het Post- en Telegraafkantoor "de Dedemsvaart" geopend zijn: op werkdagen van 7.30 vm. tot 2 nm. en van 5 nm. tot 7.30 nm. (Greenwichtijd). De waarn. Directeur DHONT.

11 Jan.

- DEDEMSVAART.

- Stuiverszeep! Door de naaml. vennootschap "Vereenigde Zeepfabrieken" te Rotterdam werd ons toegezonden de uitslag der onlangs gehouden 8ste premieverdeeling. Niet minder dan de namen van 2000 "gelukkigen" komen op de lijst voor. In onze omgeving vielen o.a. prijzen ten deel aan: mej. wed. D. Hein te Den Oosterhuis (2 prijzen), R. Hoekman te Schrapveen, gem. Zuidwolde, T. Horstra te De Krim, mevr. Bakker te Zuidwolde.

Donderdag 16 Jan. . MUZIEK en BAL afgewisseld door Komische Voordrachten in het Hotel Baving aan de Balkbrug. Aanvang 7 uur. Entree 25 cent.

- De ondergeteekende betuigt zijnen hartelijken dank voor de vele bewijzen van belangstelling bij zijn 25-jarige ambtsvervulling ontvangen. G.S.J. Breukel, Opz. der Dedv. Dedemsvaart, 10 Januari 1902.

18 Jan.

- Wegens sterfgeval terstond of tegen 1 Mei gevraagd een Boerenknecht, bij A. Dorgelo, Dedemsvaart

- Herinnering aan Dedemsvaart. Keurig Album, inhoudende 12 fraai uitgevoerde Ansichten van Dedemsvaart en omstreken. Prijs 60 cent per stuk.

— Naar wij vernemen is de heer J. D. Gorter, directeur der coöp. stoomzuivelfabriek „De Goede Verwachting" te Den Oosterhuis, als zoodanig benoemd te Ruinorwold.

De Coöp. Stoomzuivelfabriek „op Hoop van Zegen” te Dedemsvaart wenscht

uit te besteden:

Het bouwen van een woning voor den Directeur, met bijlevering van al het benodigde,

op Zaterdag 18 Jan. 1902,

's voormiddags elf uur, in het Hotel HAGEDOORN.

Bestek en teekening liggen ter inzage in 't Hotel HAGEDOORN en BAVING van af Dinsdag 14 Jan. tot en met Vrijdag 17 Jan. a.s.

Inlichtingen worden verstrekt aan de fabrick. Namens het Bestuur.

JOH. v. D. GRAAF.

ruim 58 jaren. G.J. van Barneveld-ter Horst, G. van Barneveld, W. van Barneveld, J. van Barneveld. Avereest, 28 Januari 1902. Algemeene Kennisgeving.

8 Febr.

- Dedemsvaart. Tot directeur der Coöp. Stoomzuivelfabriek "De Goede Verwachting" te Den Oosterhuis is benoemd de heer M. Middelveld te Oosterhesselen.

- Aan de school voor Christel. Volksonderwijs te Zwolle is o.a. benoemd voor m.u.l.o. de heer K.H.W. Visser te Dedemsvaart, die deze benoeming bereids heeft aangenomen.

12 Febr.

TE HUUR:

EEN NETTE KAMER

met achterhuis, bij J. v. D. MOST, Langewijk.

Rijksopvoedingsgesticht "Veldzicht" is, ter vervanging van wijlen den heer H. van Barneveld, benoemd de heer Jhr. J.L. Nahuys, burgemeester der gemeenten Stad- en Ambt- Ommen, lid van bovengenoemd college.

15 Febr.

Naar buiten na ontvangst van postwissel ad 65 ct. Voorhanden in den Boekhandel van de Firma G.J. Gelderman.

25 Jan.

- Op de aanbeveling voor vroedvrouw te Haarlem komt voor mej. W.F. Bijl te Avereest.

1 Febr.

- Wij vervullen hiermede den treurigen plicht U mede te deelen dat heden in het Sophia Ziekenhuis te Zwolle is overleden onze veel geliefde Echtgenoot en Vader de Heer HERMAN VAN BARNEVELD, in leven Burgemeester der gemeente Avereest, in den ouderdom van

- Geboren: JOHANNES zoon van W. Oostenbrink en H. Oostenbrink-Harwig. Dedemsvaart, 9 Febr. 1902. - Tot Secretaris van het College van regenten van 's

De Chr. J.-D.-V. der N.H.Gem. maakt haar begunstigers door deze attent dat van de uitnoodiging tot bijwoning van het Jaarfeest slechts gebruik mag gemaakt worden door de begunstigers zelf of een lid van haar huisgezin, niet beneden 16 jaar. Het Bestuur.

5 Maart

- Vermist: Twee deelen van een vier-deelige ijzeren egge (zgn. zig-zag egge), ieder ongeveer 60 centimeter vierkant groot. De vinder of aanwijzer zal beloond worden. BIEWENGA.

8 Maart

- Naar wij vernemen zullen de ingezetenen dezer gemeente en de vrienden van den overleden Burgemeester den heer H. van Barneveld worden Opgeroepen om ter vergadering te komen op Donderdag 20 Maart te Dedemsvaart en Vrijdag 21 Maart te Balkbrug ter bespreking van het voorstel tot stichting van een monument op het graf van wijlen den heer H. van Barneveld.

15 Maart

- Gevraagd: Een Werkvrouw voor de schoonmaken, gedurende 4 of 6 weken, om dadelijk te kunnen beginnen, door Mevrouw Brans, Dedemsvaart.

- Beurtschipper M. v.d. Graaf vertrekt in 't vervolg om 4 uur naar Coevorden.

22 Maart

- De Roomboter uit de fabriek "De Goede Verwachting" wordt verpakt in halve kilo's geleverd en is steeds voorhanden bij W. Oostenbrink.

- Evenals vorige jaren verkoop ik weer MEST tegen concurrerende prijs. Meijer Spier.

- R. Jalink & en Zoon - Coiffeurs - Dedemsvaart. Maandag komt één onzer volgens gewoonte aan de Balkbrug. Aan hetzelfde adres kan een nette, vlugge Jongen ter opleiding geplaatst worden.

29 Maart

- Direct gevraagd: bekwame Schildersknechten bij G.H. Mittendorff, Mr. Schilder, Dedemsvaart.

- Heden overleed te Appingedam tot onze diepe droefheid, onze geliefde Dochter en Zuster Anna Bierman-Philipson in den leeftijd van 31 jaar. Diep betreurd door ons allen. M. Philipson, Echtgenoot en Kinderen. Dedemsvaart, 27 maart 1902.

Peter Makaske, amateur-historicus

Vraagt bij Uwen Winkler steeds

BALLON

Vervangt volkomen de beste autoboter op de wintermaas en in de kaden. Schuimt en bruist in de pan. Overtreft alle margerinesoorten. Huismoederl neemt in uw eigen belang eens proef.

Voor de a.s. Paschen!

slaecht ik een jonge vette koe.

Verzoeken vriendelijk H. HEINEN, Slager — Kalkwijk.

STERKE DRANK EN SCHAATS'NRIEDEN

In de zestiger jaren van de vorige eeuw, dus omstreeks 1960-1970 waren de schaatsers Ard en Keessie, maar ook Jan Bols erg populair. In die tijd ontmoette ik een wat oudere man. Na hem begroet te hebben, begon ik over de toch niet geringe resultaten van onze jongens te praten. Maar hij onderbrak mij al gauw: "Och Jan, dat zul mij toch wat. Ze kunt tegenwoordig niet meer schaats'nrieden. Vroger was dat wel wat aans, wi'j gung'n gien ien keer schaats'n of wi'j kwaam'n dronk'n thuus; dat was pas schaats'nrieden."

Hij vertelde mij dat ze met een groepje jongelui op zekere middag vertrokken van Balkbrug richting Nieuwleusen. Verder dan even voorbij Sluis 4 waren ze niet gekomen, want daar was café Bulder, veel later bekend als café Berends. Zoals in die tijd gebruikelijk, lag er vanaf het kanaal tot aan de deur van het café en zelfs in de gelagkamer een dikke laag stro.

Zodra het ijs op de Vaart goed berijdbaar was, zorgde iedere kastelein voor zo'n dikke laag stro, zodat de schaatsers bij het "pakken" van een borreltje de schaatsen onder konden houden om vervolgens weer het ijs op te gaan.

De jongelui uit Balkbrug konden het uitnodigende goudgele stro en de verleiding van het klaarstaande borreltje niet weerstaan en besloten hier eerst maar eens op te steken. Bulder stond hen al op te wachten. "Mooi da'j der bint jonges, ie zult wel weet'n dat in disse tied van schaarste (het was tijdens de eerste Wereldoorlog), alles duurder is eworden. De kastelcins hebt met mekare overlegd dat de borrel van 4 cent naar 5 cent giet, maar jullie bint met een mooi koppeltien en a'j hier vanmiddag now blijft, doe ik ze nog ien keer veur 4 cent."

De jongens begrepen al gauw dat ze nergens goedkoper konden. Ja, ze konden hier zelfs nog geld verdienen. Ze kwamen dus weer aangeschoten thuis en "ik wete", zei de oude man, "tot op de dag van vandage niet of wij now 4 of 5 cent veur de borrel betaald hebt". Omstreeks die tijd (1880-1920) was het ook gebruikelijk om met grote groepen mensen op de schaats van Nieuwleusen naar de Balk (Balkbrug) te rijden. De Nieuwe Vaart (later de Dedemsvaart genoemd) werd van half December tot Maria Lichtmis (2 februari) niet bevaren. De schippers gingen bij familie of hun eigen huis voor de wal, want hun toen nog houten schepen waren niet geschikt om in het ijs te varen. De schippersknechten gingen ook naar huis en konden van baas veranderen in die vrije perioden, als ze dit wilden. "Liggen is de winter", was een veel gehoorde kreet van de schippers. De ijsvloer op het kanaal was, als het vroom, meestal van goede kwaliteit en werd door baanvegers goed onderhouden. Als er sneeuw gevallen was werd de baan geveegd en kwamen er scheuren in het ijs dan werden die 's avonds laat met een ketel heet water dicht gemaakt. De panden tussen de sluizen werden onderling verdeeld. Ieder zorgde voor een bepaald gedeelte. Ze

hadden ook het recht om op het door hun schoongehouden gedeelte een bezem met de stok rechtop in het ijs te plaatsten met daaraan een bordje "Gedenk den baanveger" of "Een cent voor den baanveger." Onder bij de bezem was dan een bakje geplaatst waarin men de goede gaven kon werpen. Op mooie winterdagen was het een prachtig schouwspel om grote groepen schaatsers vanuit het Westen naar het Oosten te zien rijden en ook andersom natuurlijk. De meeste bruggen waren afgedraaid, zodat de schaatsers gemakkelijk konden passeren en bij de sluizen lag het onmisbare stro, zodat men deze hindernissen, met schaatsen onder kon nemen. Allemaal richting Balkbrug. Daar wachtte de beloning. Rondom de brug lag ook weer stro maar café De Boer, later ook wel De Munnink geheten, spande de kroon. Twee banen van stro waren hier gelegd. Eén naar de zij-ingang van de gelagkamer en één naar de hoofdingang, die nu gebruikt werd als uitgang om weer op het kanaal te komen. Kwam men binnen dan liep men langs lange tafels met voor de mannen een borrel en voor de vrouwen iets lichters, bijv. schilletje, voorburg of citroen. Staande op de schaatsen in het stro, werden een of twee borreltjes achterover "geslagen" en dan kon men de terugreis weer aanvaarden. Dat ging meestal gemakkelijker, want ze kregen nu de wind in de rug. Bij vriezend weer stond er meestal een oostenwind, dus al die mensen uit Nieuwleusen, Lichtmis en omgeving gingen blijmoedig weer naar huis. Men verlangde 's winters naar een mooie dag met een beetje zon en betrouwbaar ijs, want dan ging het gebeuren. Jong en oud, arm of rijk, iedereen was op het ijs te vinden. In grote groepen arm in arm of aan de stok, lange slieren en verliefde paren met z'n tweeën. Iedereen had maar één doel voor ogen: Het borreltje halen in Balkbrug. Het was in die tijd een echt sociaal gebeuren. Men zag weer oude kennissen, verre familieleden, er werden groeten en nieuwtjes uitgewisseld, verkeringen aangeknoopt enz. enz. De baanvegers beleefden ook gouden tijden, vooral als er maar een paar van die mooie dagen waren. Iedereen was dan in goede stemming en door het grote aantal schaatsers (er werd wel gesproken over meer dan duizend man), werd hun moeite dan goed beloond. Maar als de winter wat lang duurde werd de animo veel kleiner en kwam er haast geen geld meer in het laadje. Het stuk van Dalvoorderbrug tot ongeveer De Derde Schansweg werd geveegd en onderhouden door o.a. de jongens van families Meier, Knol, Nijensikkens en Timmerman. In het begin van een vorstperiode waren de passerende schaatsers nog wel aardig gul en belandde menige cent in het bakje bij de baanvegersbezem, maar gedurende een lange winter werden de inkomsten kleiner. Er waren zelfs al grote groepen jongelui die zonder blikken of blozen doorreden alsof er geen baanvegers bestonden. Door de jonge baanvegers werd zo'n groep goed in de gaten gehouden. Ze moesten eenmaal weer terugkomen. Zodra ze zagen dat de wanbetalers weer op de terugtocht

waren, werd er snel en onopvallend een spoor van wit of geel zand dwars over de baan gelegd. De jongens stonden veilig op de wal en riepen in koor "Zuunege kniepers ie hebt net niks egee'm". De schaatsers zeiden niets maar verhoogden hun snelheid en dat was precies wat de vegers graag wilden. De eerste die zand onder zijn schaatsen kreeg viel en de rest buitelde er over heen.

Bij de foto

Een mooi winters plaatje van het kanaal de Dedemsvaart "net onder de brugge van de Balk". Het meisje (op de voorgrond) dat net weg wil rijden is Aly Piel, dochter van veldwachter Piel. Hij heeft er voor gezorgd dat heel veel van de geschiedenis van Avereest bewaard is gebleven. We kijken van Balkbrug richting Sluis IV. Ongeveer in het midden van de foto zijn een viertal mensen bezig de sneeuw van de baan te schuiven. De schepen liggen allemaal aan één kant, zodat er een mooie baan voor de schaatsers overblijft. Deze foto is omstreeks 1940 genomen.

Na 1945 is er bijna geen mooie ijsbaan meer geweest. De motoren van de schepen kregen steeds meer PK's en de wederopbouw van Nederland ging voor een mooie ijsbaan.

Jan Nijensikkens

Een winters plaatje van het kanaal De Dedemsvaart te Balkbrug.

Collectie Jan Nijensikkens

VERHALENVERTELLERS IN DE TURFSCHUUR

Vorig jaar is in samenwerking met de Bibliotheek, de Historische Vereniging Avereest en de Multi Media Shop een avond "verhalen vertellen" georganiseerd. De toen aanwezige bezoekers waren zeer enthousiast. Dit jaar willen we een vervolg geven aan dit initiatief. De volgende verhalenvertellers zijn benaderd en hebben inmiddels hun medewerking toegezegd. Naar de Turfschuur komen:

12 april: Willem en Tineke de Boer

Willem de Boer is jarenlang hoofd geweest van o.b.s. "Reestzicht" te Drogeropslagen en de schrijver van het boek "Drogeropslagen toen en nu." Tineke de Boer is bij menigeen bekend van het vertellen van mooie verhalen. Op deze avond zullen er vast nog wel mooie anekdotes over Drogeropslagen aan het licht komen.

7 juni: Heleen Rooseboom, Anneke Smits en Jan Nijensikkens

Heleen Rooseboom, de voormalig eigenaresse van Boekhandel Rooseboom, Jan Nijensikkens uit Balkbrug, bij velen bekend van de ham en de worst en Anneke Smits van de Kruidenhoeve aan Den Oosterhuis zijn lid van de vertelkring "In geuren en kleuren."

21 juni: Janna van den Berg

Bij velen in de omgeving bekend van oude legendes en verhalen. Zij zal van deze midzomeravond zeker een gedenkwaardige avond maken.

27 september: Dik Bartelink en Martin Koster

Dik Bartelink kwam vanuit de Gelderse Achterhoek naar Dedemsvaart. Vele jaren was hij werkzaam als leraar geschiedenis en Duits aan de "Zeven Linden" te Dedemsvaart. Hij schreef 3 boekjes. Martin Koster verliet Dedemsvaart op jeugdige leeftijd en ging wonen in het hoge noorden. Hij heeft echter nog prachtige verhalen over Dedemsvaart, die bij menigeen herinneringen zullen oproepen.

22 november: Huib Minderhoud

Bij Huib Minderhoud, leraar Nederlands in Coevorden, hingen de vorige keer alle luisteraars aan zijn lippen toen hij verhalen vertelde over "vrogger".

De avonden "verhalen vertellen" beginnen om 20.00 uur.

De entreekaartjes kosten € 5,00 (inclusief 2 consumpties) en zijn in de voorverkoop verkrijgbaar (vanaf 3 weken voor de desbetreffende avond) bij de Multi Media Shop. Heeft u vragen of wilt u nadere informatie over deze avonden neemt u dan even contact op met de Multi Media Shop.

Gea van Dijk

STOOMFLUIT BALKBRUG

Het geluid van de historische stoomfluit van de melkfabriek te Balkbrug blijkt tot in Dedemsvaart hoorbaar te zijn. Het afgelopen jaar 2001 is deze reparatie

van een technisch mankement weer in ere hersteld door de huidige eigenaar van de voormalige zuivelfabriek, de kaasfabriek Frico Cheese Balkbrug, aldus een bericht in de Dedemsvaartse Courant van 27 juni 2001. Al met al een lofwaardig initiatief en het vermelden waard. De stoomfluit is te horen om 08.00 u., 12.00 u. en om 16.30 u. Deze tijden dateren uit de beginperiode van de zuivelfabriek en waren bedoeld voor de boeren in de wijde omgeving van Balkbrug. De stoomfluit van 12 uur was het signaal voor het middagmaal, de signalen van 8 uur en van 16.30 uur waren het teken om de koeien te gaan melken. Melkrijders en melkvaarders hoefden dan niet te wachten bij het ophalen van de melk. Dit doel is nu niet meer van toepassing. Toch een bijzonderheid zo'n stoomfluit.

Vraag: Hier volgt een vraag voor onze middelbare scholieren. Stel de afstand van Balkbrug naar Dedemsvaart is 4,5 km, het geluid van de stoomfluit heeft 2 sec. nodig om op volle sterkte te komen en het geluid eindigt abrupt. Hoeveel seconden mag de stoomfluit maximaal in werking zijn (aanblijven), opdat de landbouwers en inwoners van Dedemsvaart dit geluid horen, terwijl deze stoomfluit in feite al geen signaal meer afgeeft. De redactie zal onder de goede inzenders (scholieren in Avereest) een jaarabonnement op het kwartaalblad van de Historisch Vereniging Avereest verloten. Oplossingen 1 per persoon schriftelijk inzenden aan de redactie vóór 1 mei 2002. Over de uitslag kan niet worden gereclameerd en gecorrespondeerd.

HenkJan Krikke

IN MEMORIAM

Op 21 januari 2002 overleed in verzorgingshuis "Avondlicht" de heer Peter Ruijf. Hij was tijdens zijn leven een gevierd voordrachtskunstenaar. Ook voor het vastleggen van de historie van Avereest heeft Ruijf zijn verdienste gehad. Ter gelegenheid van de tweehonderdste geboortedag van baron Van Dedem schreef hij de bekende revue: "Uit toen geboren", waarin het leven en werken van de baron werd verbeeld.

In 1984 bij het honderdvijf-en-zeventigjarig bestaan van de Dedemsvaart verraste hij opnieuw met een revue on der kop: "Het verhaal van het kanaal", met als ondertitel: "Zij kregen een schop." De naam Peter Ruijf blijft aan onze historie verbonden en wij gedenken hem met dankbaarheid.

Peter W. van Buuren

SAMENSTELLING BESTUUR

voorzitter : B. Rooseboom
secretaris : J.H. Slot-Kelder
penningmeester : G.H. Varwijk
vice-voorzitter : M. Wink
lid : J. Nijensikkens
lid : J. Schrottenboer
lid : M. Rijnhart-Froeling
lid : J. Luppés
lid : H. Krol-Brugman

SECRETARIAAT

J.H. Slot-Kelder
telefoon 0523 - 615059
De Aak 58, 7701 LB Dedemsvaart
E-mail: info@hvavereest.nl
<http://www.hvavereest.nl>
Historische database
<http://www.hidaba.nl>

BANKRELATIE

Rabobank Dedemsvaart
Rekeningnummer: 31.29.04.770
Gironummer van de bank: 883601

KOSTEN

Lidmaatschap € 13,50 per jaar
in het buitenland € 18,00 per jaar
Donaties vanaf € 15,00 per jaar

Bovenstaande bedragen gelden bij automatische incasso. Bij betaling per acceptgiro wordt € 1,00 administratiekosten berekend.

Losse nummers € 3,50 per stuk

LIDMAATSCHAP

Wordt automatisch verlengd voor een jaar, tenzij twee maanden voor het einde van het kalenderjaar schriftelijk wordt opgezegd.

REDAKTIE

P.W. van Buuren
J. Dekker
H.D.J. Krikke
P. Makaske
M. Rijnhart-Froeling
J. H. Slot-Kelder
K.H. Brinkman

REDAKTIE-ADRES

De Aak 58
7701 LB Dedemsvaart

DRUK/ VOORBEREIDING

D&P Offset b.v.
Moerheimstraat 83b/ 7701 CC Dedemsvaart
tel 0523 - 617172

ADVISEUR:

P.W. van Buuren
A.J. Pijlman

OUDHEIDKAMER

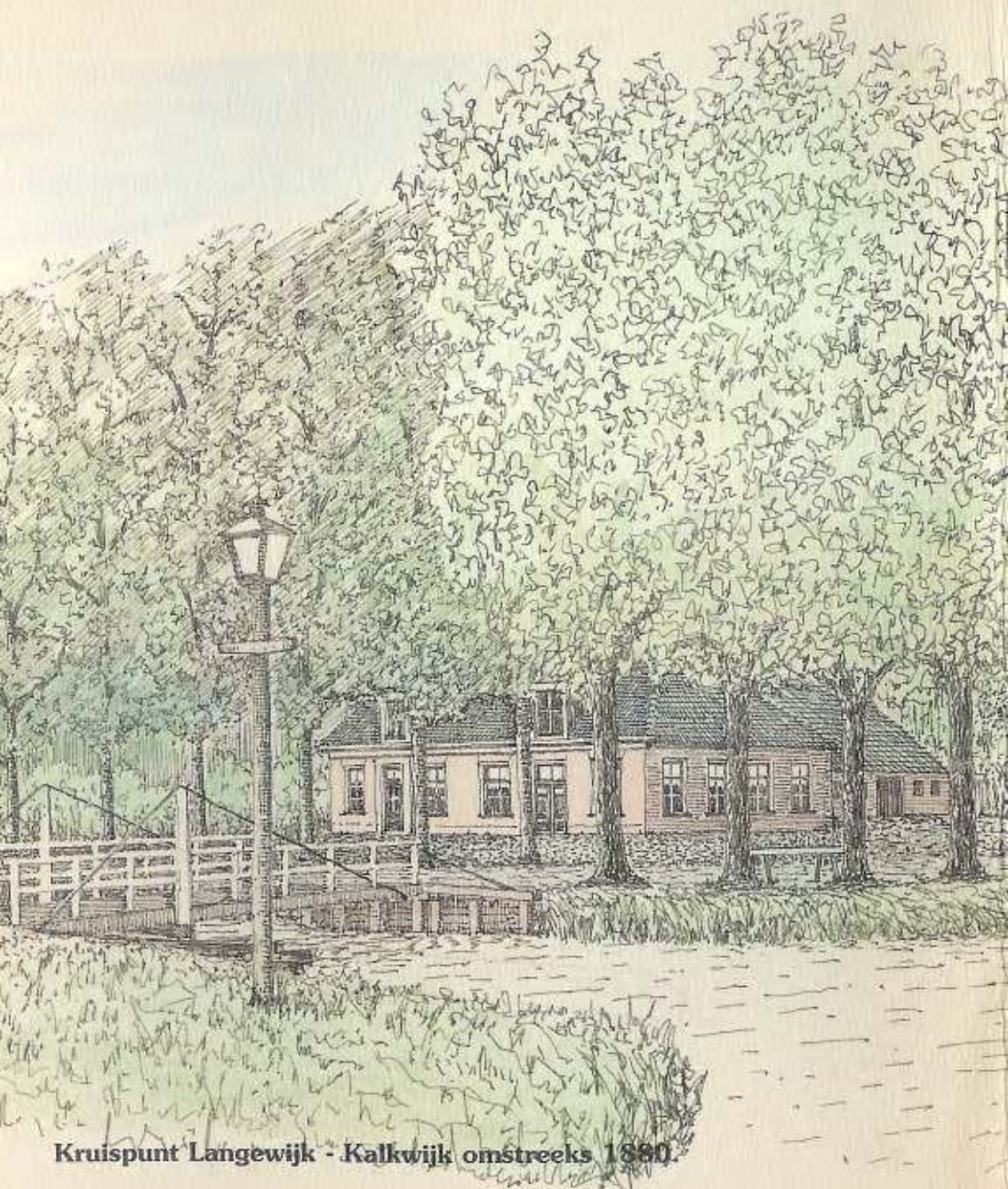
adres: Oude Zuidwolderstraat 13
7701 AZ Dedemsvaart
telefoon 0523 - 615810

conservator: M.Rijnhart-Froeling
telefoon 0523 - 612871

open 13/4-31/10 wo: 14.00-17.00 uur
13/4-31/10 za: 14.00-17.00 uur
13/4-31/10 zo: 14.00-17.00 uur
1/11/2002-museumweekend 2003 gesloten

toegang

voor leden, donateurs en inwonende
kinderen van leden tot 16 jaar gratis
volwassenen € 2,00
kinderen (6 t/m 15) € 1,00
groepen (vanaf 10 p) € 1,50 pp
(incl. rondleiding en koffie € 3,50 pp)
groepsbezoek na afspraak

Kruispunt Langewijk - Kalkwijk omstreeks 1880.